

BVCOLICA

PATRIS CARISSIMI
MONTIBVS ET SILVIS

PRAEFATIO

Pastoralia... commune autem illud habent: ut cuiuscumque generis negotium semper retrahant ad agrorum naturam.

Iulius Caesar Scaliger*

Arcadiae Vergilius fuit inuentor: primus enim e Latinis uitam quam pastores per agros ac siluas cotidie degunt cantare non erubuit. Cum Theocriti Musa, proprio quodam lepore iucunda, satis rustica uideretur esse, aemulaturus sane Vergilius ex industria consequi ualuit quod insitum non erat linguae Latinae¹. Nouum sane poeticae genus constituit, ille qui Arcades pastores cottidiana lingua scite et eleganter loquentes finxit, ut suauitas tenuis fistulae cum urbana uenustate coniungeretur². Horatius nimirum ipse poetae amico hanc quidem tribuit laudem cum scripsit: *molle atque facetum Vergilio adnuerunt gaudentes rure Camenae* (*Sat.* 1, 10, 46). *Bucolica* carmina rusticam simplicitatem ac mimicam euidenciam ita sectantur ut fere res agi uideatur in scaenis: nam Vergilius, sicut iam Theocritus, sermonem familiarem saepe simulat personasque prompte colloquentes ac narrantes inducit. Genus ipsum carminis postulabat quoque ut membrorum concinna fieret dispositio, praesertim in amoeboeis: hoc quidem summa cura Vergilius persecutus est, quem non solum eurythmiae ac symmetriae sed etiam decoris et partium distributionis ualde studiosum constat fuisse³. Hoc igitur mihi primum fuit in *Bucolicon* textu edendo, ut lectiones illas uel coniecturas deligerem quae fere maxime poetae subtili iudicio responderent: eas enim praeoptauit quae ad uiuidam

* *Poeticae Libri septem*, Lugduni 1561, lib. III, cap. XCIX, 379–380.

1 Cf. Ps. Probus 325, 25 sqq. «*Bucolica* Theocritus facilius uidetur fecisse, quoniam Graecis sermo sic uidetur diuisus, ut Doris dialectos, qua ille scripsit, rustica habeatur. Opportunum fuit ergo ei, qui pastores inferebat, ea lingua disputasse. Vergilio tanto factum opus maius, quanto una lingua loquens sensus rusticos aptare elaborauit sine reprehensione sermonis».

2 B. Snell, *Arkadien: Die Entdeckung einer geistigen Landschaft*, in *Die Entdeckung des Geistes: Studien zur Entstehung des europäischen Denkens bei den Griechen*, Hamburg 1953, 26–41.

3 Vide quae nuper scripsi in «MD» 69, 2012, 63–80.

elocutionem aptius conuenirent⁴ (uide e.g. 3, 100 *heu heu, quom...*; 3, 101 *hisce*; 4, 62 *qui non risere parentes...hunc*), aut quae cum ingenio et indole fabulae pastoralis uerius consentire uiderentur (uide ad 3, 79; 7, 45–48; 8, 105–107; 9, 46–50).

Pollio amat nostram, quamuis est rustica, Musam: carmina tam noua et inaudita sine mora fama ingens secuta est, ita ut nonnulli eiusdem aetatis poetae admiratione pleni saepe sint *Bucolica* imitati. Nec uero inuidi obtrectatores defuerunt qui per ridiculum Vergili uersus detorquerent: Numitorium quendam constat eo acerbitatis uenisse ut *Antibucolica* scripserit (*Vita Donati* 43)⁵. Tam magnum nomen testantur auctores multi: inter quos Quintilianus Gellius Macrobius et grammatici complures saepe uerba scriptoris ad fidem seruauerunt (uide ad 1, 12; 3, 77; 4, 59, 62; 6, 62; 9, 8–9). Sub aeui antiqui occasum non solum Seruius sed etiam alii commentatores operam ad eclogas explanandas adsiduam nauauerunt (at eorum nomina uix recipere possumus) ut Cornelianus, Hebrus⁶, Philargyrius (uel Philagrius), Gaudentius et Gallus⁷. Haec interpretum industria amplo Ps. Probi commentario atque copiosis scholiis quae in codice Veronensi et Mediceo exstant aperte comprobatur: quibus ex omnibus optimo iure magnum commodum cepi (uide e.g. ad 1, 12, 59; 3, 26, 34, 38, 105; 6, 5, 16, 24; 10, 46).

Tanto fauore semper *Bucolicis* adrisit Fortuna quantum libris manuscriptis haec carmina seruantibus aduersata est: cum enim hoc primum Vergili opus primum locum in libris occuparet, saepe factum est ut textus uel totus perierit uel acceperit detrimentum. Itaque ex antiquioribus codicibus tantummodo **P** (*Pal. lat.* 1631) et **R** (*Vat. lat.* 3867) amplas habent huius operis partes, cum non

4 R.G.M. Nisbet, *The Style of Virgil's Eclogues*, «Proc. Verg. Soc.» 20, 1991, 1–14 (= *Collected Papers*, Oxford 1995, 325–337); M. Lipka, *Language in Virgil's Eclogues*, Berlin/New York 2001, 130–144.

5 R.J. Tarrant, *Aspects of Virgil's Reception in Antiquity*, in *The Cambridge Companion to Virgil*, edited by C. Martindale, Cambridge 1997, 56–72.

6 Vide ad 7, 64, 65–66.

7 Haec tria nomina in scholiis Bernensibus inueniuntur; est autem *Explanatio in Bucolica* tantum Philargyrio adscripta. Horum interpretum commentaria magnae sunt utilitati ad explendam codicum Serui lacunam (1, 3 – 2, 10).

solum **M** (*Med. Laur. lat. Plut.* XXXIX, 1) usque ad sextam eclogam mutilus sit, sed etiam **V** (*Veronensis* XL, 38) pauca tantum folia defendat; trunci denique reliqui tres (**FGA**) *Bucolicis* omnino carent. Hos libros inuenies cunctos descriptos in praefatione ad *Aeneida* a Ioanne Blasio Conte nuperrime editam in Bibliotheca Teubneriana⁸. Priores editores (inter hos maxime Marium Geymonat⁹) plerumque secuta, codices **P** et **R** tamen denuo contuli, quorum nouas atque accuratissimas imagines nuper phototypice expressas Bibliotheca Vaticana mihi inspiciendas commodauit¹⁰; ipsum autem Mediceum Iulia Ammannati adiit, quam solam credo posse correctiones egregie diiudicare. Duae tantum papyri ex bucolico carmine fragmenta praebent, quarum altera, quamuis antiquiore, usa non sum, cum tantummodo frustula seruet eademque ad textum constituendum parum fructuosa (*P. Narm.* 66. 362, Pack³ 2935, saec. I ex.: 8, 53–62)¹¹; alteram uero siglo Π₁ notauit (*P. Strasb. lat.* 2, Pack³ 2935.1)¹².

Plures e Carolina aetate libri manuscripti supersunt, inter quos γ et α longe praestant: hic enim in *Bucolicis* ita ad **R** accedit ut ab eo plane descriptus uideatur¹³, ille autem Palatini uestigiis insistit¹⁴; utriusque tamen in apparatu semper feci mentionem ut aperte ostenderem et ubi et quotiens ab exemplaribus illis antiquioribus

8 P. Vergilius Maro, *Aeneis*, recensuit atque apparatu critico instruxit I.B. Conte, Berolini et Noui Eboraci 2009, VII–XII.

9 P. Vergili Maronis *opera*, post R. Sabbadini et A. Castiglioni recensuit M. Geymonat, Romae 2008² (*Augustae Taurinorum*, 1973¹).

10 Exinde in lucem proferre potui nonnullas lectiones antehac neglectas: uide e.g. 1, 71–72 (uersus ab antiquo codicis **P** correctore eiecti); 2, 56–57 (uersus a manu recentioris aetatis in codice **R** quasi ex uoce poetae dicti indicantur).

11 C. Gallazzi, «ZPE» 48, 1982, 75–78.

12 M. Geymonat, «Helikon» 4, 1964, 345–347.

13 Vide ad 2, 1, 61, 73; 3, 38, 74, 98; 4, 33, 59; 5, 27, 29, 38, 40, 49; 6, 2, 38, 50, 62, 78, 81; 10, 54, 55, 69. Alia communia menda breuitatis causa omisi in apparatu.

14 Vide ad 2, 70; 3, 51; 5, 51.

discordarent¹⁵; si uero **R** uel **P** deficiebant, **a** et γ eorum subdidi in locum (uide conspectum siglorum). Reliquos Carolinos libros qui supersunt (de fragmentis praeter unum taceo¹⁶) omnes recensui: nam iis, quos Ribbeck et Mynors¹⁷ iam contulerant, nouem addidi inexploratos: **g, i, j, k, l, w, x, y, z**. Hos igitur uniuersos omnes de integro ego contuli ipsa¹⁸. Cum ceteros iam M. Geymonat (Romae 2008, XXII–XXIV) et I. B. Conte (Lipsiae 2009, XXI–XXV) tractauerint, unum quem prima adhibui describam oportet:

I = *Vat. lat.* 3252, ex Bernardi Bischoff iudicio in Germania sub anno DCCCC scriptus, non ex Italia oriundus ut uulgo credebatur. Hic liber, ‘Vergilius Bembinus’ appellatus quia Bernardi Bembo (1433–1519) in possessione fuit, a Fuluio Vrsino est postea detentus et in Bibliothecam Vaticanam denique adscitus; idemque, cum partem *Appendicis* contineret quae ‘iuuenalis ludi libellus’ uocabatur, nomen quoque ‘Vergili lusus’ ad tempus gessit; quapropter a doctis uiris ueluti *Appendicis* testis usque adhuc tantum adhibitus est (siglo **B** eum indicauerunt editores Clausen-Goodyear-Kenney-Richmond). Errores autem

- 15 Perraro in *Bucolicis* fit ut **a** aliter legat ac **R**: uide ad 2, 63–65, 69–73; 3, 90; 5, 61; 10, 38. Saepius autem **P** et γ non consentiunt: uide praecipue eos locos ubi **P** errat, at bene legit γ : 2, 12, 22; 3, 66; 5, 66; 8, 11; 9, 25, 46–50, 64. Correctiones codicis γ diligenter adnotaui, cum nonnumquam lectiones notabiles immo optimas tradant (uide e.g. 4, 55 *uincat* **P** γ ¹: *uincet* **P**²**R** ω γ). Cf. I.B. Conte, *Praef. Ad Aen.*, XIX adn. 38.
- 16 Codex Valentianensis 178 (170) fragmentum continens Vergiliani libri saec. IX¹ in Gallia septentrionali exarati, quem siglo ϕ_1 notaui. Cetera eiusdem aetatis fragmenta, cum breuiora uel parui momenti ad textum constituendum essent, laudari digna non iudicaui.
- 17 P. Vergili Maronis *opera*, recognouit breuique adnotatione critica instruxit R.A.B. Mynors, Oxford 1972².
- 18 Hoc feci etiam ut errores priorum apparatusum emendarem: uide e.g. 3, 38 *facilis n* (non *facili*), 3, 100 *herba n* (non *eruo*), 4, 7 *demittitur* **y****b****c****e****k****r****x****y****z** Λ (non tantum **cenr**), 7, 27 *laudabit* γ (non *laudauit*), 8, 11 *desino* γ (non *desinam*), 9, 25 *ferit* γ (non *perit*).

nonnulli eruti sunt qui codicem I cum aliis Vergilianis codicibus dz¹⁹ eundem textum *Appendicis* continentibus coniungunt. Descripsit Munk Olsen II, 789–790²⁰; MCBV III 2, 160–163²¹.

In apparatu nostro duo sigla placuit nouare ut duae familiae codicum apte distinguerentur: itaque Φ omnes Carolinae aetatis codices Francogallicos significare statui, at Λ codices illos Longobardicos quos, in Italia inferiore saeculis X et XI exaratos scriptura quae dicitur Beneuentana, nullus editor antea uulgauerat (n uero Marius Geymonat adhibuit). Decem omnino ad nos peruenerunt²², quorum, tribus truncis neglectis²³, hos septem in *Bucolicis* et *Georgicis* examinaui:

v = *Neap. Vindob. lat. 5*, saec. X¹ (uel IX exeunte²⁴) Campania oriundus, ex ipsa urbe Neapoli fortasse, prius in Iani Parrhasii manibus fuit, deinde in Sancti Ioannis ad Carbonara monasterium peruenit et post aliquot peregrinationes Neapoli adhuc adseruatur. Hic liber, quem in scholarum usum opinor paratum fuisse, Seruianam explanationem quoque continet, non in marginibus ut fieri solet transcriptam sed uersibus Vergilianis interiectam; quapropter saepe inter Serui testes potius quam Vergili adnumeratur. Immo editores Haruardiani, qui Serui

19 Vide e.g. 1, 72; 5, 9, 68; 6, 10, 79; 8, 34; *georg.* 1, 72. Ea pars codicis d quae *Appendicem* continet inuenitur hodie (una cum *Aen.* 12, 682–952) in *Par. lat.* 8093, ut ego ipsa iam demonstraui: uide Conte, *Praef. Aen.* XXII adn. 44.

20 B. Munk Olsen, *L'étude des auteurs classiques latins aux XIe et XIIe siècles. Catalogue des manuscrits classiques latins copiés du IXe au XIIe siècle*, II, Paris 1985.

21 *Les manuscrits classiques latins de la Bibliothèque Vaticane*, III, 1, Paris 1991.

22 E.A. Lowe, *Virgil in South Italy*, «*Stud. Med.*» n.s. 5, 1932, 43–51 [= *Paleographical Papers*, I, Oxford 1972, 327–334]; id., *The Beneventan script*, Roma 1980².

23 Duo sunt Casino oriundi: cod. *Casin. Compact. XV* (saec. XI^{3/4}); *Vat. Gr.* 2324 (saec. XI^{ex}). Ex libris Bernardi Rosenthal extat fragmentum saec. XI² Barii transcriptum: uide V. Brown, «*Stud. Med.*» 40, 1978, 271.

24 A. Petrucci, C. Romeo, *Scriptores in urbibus: alfabetismo e cultura scritta nell'Italia altomedievale*, Bologna 1992, 193.

explanationem ad *Aeneida* peruulgauerunt, hunc coluerunt satis; qui autem quam artis uinculis coniunctus sit cum Serui praestanti codice *Vat. lat.* 3317, ex eadem regione oriundo, Stoker bene confirmauit²⁵; non parui autem est pretii codex ille Vaticanus, qui formam eius commentarii propriam praebet, ut ex ipsis Scholiis Vaticanis in *Georgicon*, a Georgio Thilo editis, colligi potest. Mutilus hic codex est, nam caret plerisque *Bucolicis* (restant 8, 44 – 10, 20) ac totis *Georgicis* (quae certe continebat²⁶); totam seruat *Aeneida* exceptis uersibus 12, 84–110 et 12, 347–952.

Descripsit Munk Olsen II, 747; *Virgilio e il chiostro* n° 40²⁷.

n = *Neap. Vindob. lat.* 6, saec. X² Neapoli, ut uidetur, exaratus, Ioanne III consule et duce (928–968): hic enim «libros, quos in sua dominatione inuenit, renouauit atque meliores effecit, deinde anxie inquirens sicut philosophus...multos et diuersos libros accumulauit et diligenter scribere iussit»²⁸. De ista Vergiliana renouatione indicium faciunt insignes picturae quae plurimae ibi continentur: afficimur enim admiratione quod, post duo antiqua exemplaria (**FR**), nullus fere liber usque ad hanc aetatem inuenitur cuius textus imaginibus pictis exornatus sit. Inde suspicari licet hunc codicem ex uetusto fonte manasse cum praesertim uarias lectiones haud nullius momenti seruaauerit²⁹. Dicas profecto non solum Vergili textum sed etiam antiquam pingendi artem refluuisse per has imagines renouatam,

25 A. F. Stocker, *A Possible New Source for Servius Danielis on Aeneid III–V*, «*Studies in Bibliography*» 4, 1951–52, 129–141. Sed uide Ch. E. Murgia, *Prolegomena to Servius 5. The manuscripts*, Berkeley; Los Angeles; London 1975, 136–141.

26 Ch. E. Murgia, *Prolegomena*, 139.

27 M. Dell’Omo, (cur.), *Virgilio e il chiostro. Manoscritti di autori classici e civiltà monastica*, Roma 1996.

28 *Monumenta ad Neapolitani ducatus historiam pertinentia*, edidit B. Capasso, Neapoli 1881–1892, I, 339–340.

29 Vide e.g. ad 3, 81; 4, 18, 52, 57; 5, 46, 77; 6, 5, 6; 8, 40, 44.

quamuis formis cultuque Aeui Medii indutam³⁰. Scholia praecipue de Seruio uulgato deprompta sunt (id quod tamen non satis est inuestigatum). Hic liber denique confirmat quanto studio quantaque diligentia carmina Vergili Neapoli lectitata sint³¹: in hac urbe, eandem sortem quam codex v secutus, sine intermissione usque ad XVIII saeculum n seruatus est, huc postea e Vindobonensi exilio rediit. Primus contulit Geymonat 1973 (uide etiam Geymonat 2008, XIV adn. 38).

Descripsit Munk Olsen II, 747–748; *Virgilio e il chiostro* n° 42.

- o = *Oxon. Canon. Class.* 50 Apulia oriundus (XI^{3/4}), non dissimilem exhibet scribendi et exornandi rationem quam in libris sub medio XI saeculo Bariis confectis uidemus³². Hic liber, omnia Vergili carmina continens, cum folia aliquot amiserit, admodum est praesertim in *Georgicis* lacunosus; in marginibus transcriptam affert Serui explanationem, cui nonnullae additae sunt adnotationes a commentario quod Philargyri dicitur uerisimiliter depromptae³³. In manibus Antonii Beccaria fuit, a quo manuscriptum quempiam Vergili constat Veronensi canonicae Sancti Leonardi anno 1464 donatum esse³⁴; postea a claro uiro Venetiano Matthaeo Aloisio Canonici emptus est. Cum primo a G. Butler collatus esset³⁵, uarias lectiones hic detectas posteri

- 30 P. Courcelle, *La tradition antique dans les miniatures inédites d'un Virgile de Naples*, «Mélanges d'archéologie et d'histoire» 56, 1939, 243–79; H. Belting, *Studien zur beneventanischen Malerei*, Wiesbaden 1968, 137–143; C. Bertelli, *L'illustrazione di testi classici nell'area beneventana dal IX all'XI secolo*, in: *La cultura antica nell'occidente latino dal VII all'XI secolo*, Spoleto 1975, 918.
- 31 G. Cavallo, *La trasmissione dei testi nell'area beneventano-cassinese*, in: *La cultura antica nell'occidente latino dal VII all'XI secolo*, Spoleto 1975, 379 sq. (= *Dalla parte del libro. Storie di trasmissione dei classici*, Urbino 2002).
- 32 O. Päch, J.J. Alexander, *Illuminated Manuscripts in the Bodleian Library*, Oxford 1970, II, 2 n°12; G. Cavallo, *La trasmissione*, 402 sq.
- 33 J.J. Savage, *The manuscripts of Servius's Commentary on Virgil*, «Harv. Stud. Class. Phil.» 45, 1934, 201 sq.
- 34 R.W. Hunt, *The survival of Ancient Literature*, Oxford 1975, 61.
- 35 *Codex Virgilianus, qui nuper ex biblioth. Can. Abbatis Venetiani Bodleianae accessit cum Wagneri textu collatus a G. Butler*, Oxford 1854.

neglexerunt editores; eum siglo o distinxit Otto Ribbeck eumque in Prolegomenis commemoravit³⁶; idem siglum ego sum mutuata.

Descripsit Munk Olsen II, 750–751; *Virgilio e il chiostro* n° 45.

δ = *Par. lat.* 10308 Casini descriptus saec. XI^{3/4}, ut F. Newton demonstravit³⁷, omnia Vergilii carmina continens, ita instructus uidetur fuisse ut explanationem quoque haberet amplis in marginibus, qui tamen adnotationibus repleti sunt non omnes. Glossemata et scholia, quae non modo ex Seruiana doctrina constant, nonnumquam in *Georgicis* possunt cum *Vat. lat.* 3317 comparari³⁸. Cum hic liber in possessione Pii VI fuerit, cuius priuata bibliotheca anno 1798 redintegrata est, una cum quadraginta manuscriptis a Pontifice donatis anno 1801 Lutetiam peruenit³⁹. Descripsit Munk Olsen II, 765–766.

ε = *Vat. Lat.* 1573 Casini descriptus⁴⁰, haud aliter ac δ, sub Desiderio abbate saeculis XIII–XIV retractatus est: nam ea aetate accesserunt non solum extrema *Aeneidos* pars a u. 7, 371 usque ad finem, sed etiam aliquot glossemata et scholia. Versus 1–42 primae eclogae, pristinis uestigiis recalcatis, repinxit aliqua saeculi XII manus, quae mihi uidetur ductus Beneuentanae manus subiacentes diligenter renouasse: nam euanida prioris manus signa possunt facile agnosci, ut etiam ex uersu spurio apparet qui est margini inscriptus ut uersum 17 sequatur. Hic liber, cum in possessionem uenisset Nicolai V Pontificis, iam anno 1455 relatus est in indicem Vaticanum.

36 *Prolegomena critica ad P. Vergili Maronis opera maiora*, scripsit O. Ribbeck, Lipsiae 1866 (= Hildesheim 1966 phot. expr.), 348–353.

37 F. Newton, *The Scriptorium and Library at Montecassino*, Cambridge 1999, 148 sq.

38 J.J. Savage, *The manuscripts of the Commentary of Servius Danielis on Virgil*, «Harv. Stud. Class. Phil.» 43, 1932, 77–121.

39 E.K. Rand, *Un nouveau fragment bénéventin* «Latomus», 2, 1938, 279–283; M.-P. Laffitte, *La Bibliothèque nationale et les "conquêtes artistiques" de la Révolution et de l'Empire: les manuscrits d'Italie (1796–1815)*, «Bulletin du bibliophile» 2, 1989, 309 sq.

40 F. Newton, *The Scriptorium*, 108 sq.

Descripsit Munk Olsen II, 786; MCBV III 1, 135–138⁴¹.

ζ = *Vat. lat.* 3253. hic codex, quem Franciscus Newton censuit Casini descriptum esse exeunte ferme XI saeculo⁴², non solum scholiis caret sed mutilus est parte priore: exstant enim *georg.* 1, 421 – *Aen.* 12, 471. Prius quam in Bibliothecam Vaticanam adscitus est, in Fului Ursini possessione fuit⁴³.
Descripsit Munk Olsen II, 790.

η = *Reg. Lat.* 2090 Apulia oriundus⁴⁴, descriptus est XI saeculo exeunte, etiamsi aliquas exhibet partes postea suppletas: etenim, cum codex pristinus, de quo *buc.* 7, 63 – *Aen.* 10, 666 tantum supersunt, et principium perdidisset et finem, *Aeneidos* extremam partem primasque eclogarum tres subdidit aliqua manus humanisticae aetati adscribenda, quam ego neglexi. E contrario uarias lectiones (siglo η adhibito) commemoravi quas in subditicio folio inueni: hoc folium, saeculo XIV scriptum, uersus *georg.* 1, 148–219 propter codicis iacturam amissos suppleuit; ex mendis autem facile potest intellegi hunc librarium anti-grapho usum esse Beneuentana scriptura exarato (uide *georg.* 1, 215 *fabis*] *fauis* οη; 216 *accipiunt*] *accipiant* cηη; 218 *auerso*] *aduerso* ηη). Codex, qui scholia et glossemata continet, eiusdem aetatis nonnulla, permulta uero recentiora, medio ferme XIII saeculo nondum excesserat meridiana Italiae regione; ibi Nicolaus quidam imagunculas aliquas adumbravit⁴⁵.
Descripsit Munk Olsen II, 784; *Virgilio e il chiostro* n° 47.

41 *Les manuscrits classiques latins de la Bibliothèque Vaticane*, III 1, Paris 1991.

42 F. Newton, *The Scriptorium*, 110–112; 174 sq.

43 P. De Nolhac, *La Bibliothèque de Fulvio Orsini*, Paris 1887, 240, 274.

44 E.A. Lowe, *Virgil in South Italy*, 50–51; Y.-F. Riou, «Cahiers de civilisation médiévale», 33, 255–280, 393.

45 C. Villa, *Commentare le immagini. Dalla rinascita carolingia al Trecento*, in: M. Buonocore (cur.), *Vedere i classici. L'illustrazione libraria dei testi antichi dall'età romana al tardo medioevo*, Roma 1966, 61.

His codicibus examinatis, nonnulla mihi occurrerunt menda quae eos cognatos esse comprobarent, ab illis Carolinis uero diuisos⁴⁶. Sunt tamen etiam menda quibus communiter et Longobardici et Carolini laborentur⁴⁷: quare siglo ω horum consensum (uel illis exceptis quos separatim nominarem) notauī. Quantum autem boni de istis libris capiatur ex aliquot locis inferri potest ubi sincerās lectiones soli tradere uidentur quas antiquiores testes, laceri fortuito uel passim mutilati, amiserunt⁴⁸. Codices autem recentiores perraro commemorauī, at Ausonensem 197, qui antiquissimus extat inter libros in Hispania transcriptos⁴⁹, ad fidem aliquarum lectionum confirmandam placuit nonnumquam uocare (5, 45; 8, 56; 10, 33). Nam, cum Vergili codices a stirpe prima quasi patriam familiam ordine enumerare non detur, officium editoris esse credo eas reliquias detegere ac defendere quae in grege tam contaminato pristinam sinceritatem seruent. Qua in re a multis iam praecurrebar qui suae sapientiae lampada posteris tradiderunt.

Maximo lucro, fateor enim, omnes priorum editorum labores nobis fuerunt, maximaque ergo gratia reddenda est Ottoni Ribbeck, Remigio Sabbadini, Aloisio Castiglioni, Rogero Mynors, Mario Geymonat, qui plurimum firmamenti inuestigationi nostrae dederunt; ne taceamus tamen de ingeniosis doctisque uiris Perret⁵⁰ et Goold⁵¹ qui nonnumquam nostras exacuerunt cogitationes. Multum profuerunt etiam antiquiores editiones, in primis Bur-

46 Vide ad 1, 17, 63 (*labetur*); 2, 57 (*concedet*); 3, 51 (*laccesses*), 84 (*sit*); 4, 61 (*tulerant*); 7, 67 (*nos*); 8, 39 (*ceperat*), 107 (*certi est*); 10, 13 (*illum etiam*). E contrario nonnumquam fit ut, ubi Carolini errent, Longobardici bene legant: uide e.g. 3, 38 (*facili*); 9, 6 (*uertat bene*); 10, 10 (*peribat*).

47 Vide 1, 72 (*en quis*); 2, 73 (*alexis*); 4, 52 (*laetentur*), 55 (*uincet*); 6, 30 (*miratur*), 33 (*exordia*); 8, 58 (*fiant*); 10, 19 (*opilio*).

48 Vide 1, 12 (*turbatur kyzΛ*); 3, 26 (*iuncta ε*), 66 (*at ωγ*); 4, 59 (*dicet P²εε*); 5, 3 (*considimus cdekΛγ¹*), 25 (*nec Λ*); 45 (*nobis carmen er*); 6, 85 (*referri M^{*}P^{*}cfikxyφ₁γ*); 8, 74 (*hanc tΛ*).

49 M. Librán Moreno, «Ex. Class.» 9, 2005, 22–73.

50 Publius Vergilius Maro, *Les Bucoliques*. Edition, intr. et comm. de J. Perret, Paris 1961.

51 Virgil, *Eclogues Georgics Aeneid I–VI*, with an English translation by H. R. Fairclough revised by G.P. Goold, Cambridge, MA 1999.

manniana⁵², quae notas uariorum plurimas continet, nec minus ea quae ampla ac subtili explanatione a Christiano G. Heyne et G. Wagner⁵³ instructa est. Hoc enim studui ut optima quaeque recipere quae, iam neglecta et uulgo oblitterata, aliqui uiri sapientes antea excogitassent⁵⁴.

Apparatus meus uolui ut lectiones uarias nonnisi necessarias, uel alioquin utiles, exhiberet, salua tamen integritate totius testificationis: etenim cursum tenui quem prius Ioannes Blasius Conte in *Aeneidos* apparatu est feliciter secutus: itaque medium quiddam parauit inter Rogeri Mynors sobriam breuitatem et Mari Geymonat abundantiam copiosam⁵⁵. In textu *Bucolicon* constituendo, sicut ante iam dixi, spectare studui quam maxime Vergili scribendi usum, praesertim ubi mutuli sunt codices uetustissimi, quorum tamen auctoritati sum interdum reluctata si ratio et prudentia me magis instabant. Vtinam ne, cum tempus uenerit ignobilis otii, temeritatis me paeniteat quam audax iuuenta accendit!

Si textum meum examinaueris, nonnulla noua inuenies: insunt enim emendationes quas egomet ipsa excogitauit⁵⁶; insunt etiam coniecturae quae, ab aliis prolatae nec umquam receptae, ibi primum hospitii iura obtinent⁵⁷; insunt denique lectiones aliquot quae, etsi honeste traditae, hactenus apud editores fere nullos plenum

52 P. Virgilio Maronis *opera*, curauit P. Burmannus junior, Amstelædami 1746 (uide indicem philologorum).

53 P. Virgilio Maronis *opera* uarietate lectionis et perpetua adnotatione illustrata a Chr. G. Heyne, editio quarta; curauit G. P. E. Wagner, I, Lipsiae – Londini 1830.

54 Vide 1, 44 (*hoc*); 3, 79 (*Iolla*); 3, 98–99 (uersus transpositi), 3, 100 (*quom*).

55 Ab hac ratione tunc discessi cum uoces insulsas uel absurdas in apparatus rettuli, quae tamen lectori nonnihil prodesse uiderentur: uide e.g. 7, 23 (*possimus* in multis libris inuenitur); 5, 66 (sunt enim qui *duas altaria Phoebo* in suspitione uocent). Duplices lectiones quas codex Palatinus saepe exhibet diligenter transcripsi: 2, 61 (*quase*), 73 (*fastidiat*); 5, 25 (*necque*); 6, 34 (*omnia*), 74 (*loquaor*).

56 Vide 3, 79 (*Iolla*), 102 (*hisce arte*), 4, 23 (uersus *deletus*), 54 (*quantus*), 5, 30 (*et ducere*), 7, 45–48 (uersus transpositi), 9, 45 (*nisi*).

57 Vide 1, 44 (*hoc*), 2, 2 (*qui*), 94–99 (uersus transpositi), 100 (*quom*), 5, 28 (*feros siluasque*), 7, 46 (*grata*).

honorem umquam habuerunt⁵⁸. Cui tribuendi essent uersus uel singuli uel continuati, attentissime perpendi, itaque personarum loquentium nomina, si res poscebat, permutauit⁵⁹. Saepe autem, distinctione commutata, sensum potui restituere probabiliorem⁶⁰. In apparatu meo etiam nonnullas adnotatiunculas inuenies, quibus conata sum locos explicare ambiguos uel suspectos: criticorum enim opiniones dissidentes fidem codicum in discrimen adduxerant periculose⁶¹.

Quod nunc ad orthographiam pertinet, pauca de hac incertissima materia adiciam prudentibus uerbis quae Ioannes Blasius Conte in *Praef. ad Aen.* scripsit: illa omnino sum secuta. Difficilis instat in *Bucolicis* quaestio utrum Graeca nomina Graece declinata sint an Latine: equidem ego, propter Vergilianam Theocriti aemulationem, etsi pauci de codicibus praesidio mihi essent, Graecam tamen rationem praeoptauit⁶². Nam et metrum ipsum⁶³ et codicum adfluentia⁶⁴ formas Graecas nonnumquam confirmant; Macrobius autem testatur (*Sat.* 5, 17, 19) saepe Vergilium declinationibus Graecis delectatum esse. Attamen aliquis modus est, credo, retinendus: is enim fallitur qui nomina ad unam formam ita accommodat ut Graeca sint omnia, quod Coleman temere fecisse constat⁶⁵. Certe enim Vergilius non solum decentiae attentus sed etiam uocalitatis studiosus, quiddam medium maluit tenere; quare eum puto *Alconis* scripsisse, non *Alconos*, pariterque *Alcimedontis*,

58 Vide 1, 59 (*aequore*), 64 (*labantur*), 72 (*perduxit*), 2, 32 (*primus*), 3, 34 (*altera*), 4, 18 (*ac*), 52 (*laetantur*), 55 (*uincat*), 59 (*dicet*), 62 (*parentes*), 5, 3 (*considimus*), 25 (*nec*), 38 (*purpurea*), 45 (*nobis carmen*), 6, 2 (*nec*), 30 (*mirantur*), 85 (*referrit*), 7, 25 (*nascentem*), 48 (*laeto*), 68 (*cedet*), 8, 24 (*primum*), 74 (*hanc*), 9, 9 (*ueteris...fagi*).

59 Vide ad 7, 49–56, 8, 105–107, 9, 46–50.

60 Vide ad 1, 69 (*mea regna uidens*), 71–72 (*en...?*), 3, 50 (*ecce Palaemon*), 5, 66 (*altaria*), 6, 16 (*tantum capiti delapsa*), 38 (*altius*).

61 Vide ad 1, 53, 69; 2, 32–33; 3, 10–11, 79, 88, 105, 110; 4, 46; 5, 66; 6, 16, 24, 80; 7, 19, 70; 9, 36; 10, 16–18, 44.

62 Vide 2, 14; 3, 81 (*Amaryllidos*), 3, 12 (*Daphnidos*), 6, 13 (*Mnasyllus*), 8, 30 (*Hesperos Oetan*), 8, 98; 9, 53 sq. (*Moerin*).

63 Vide e.g. 1, 5 (*Amaryllida*), 2, 6 (*Alexi*), 5, 52 (*Daphnin*).

64 Vide 2, 1; 5, 86 (*Alexin*), 3, 15 (*Menalcan*), 5, 20, 51; 7, 7; 8, 68 (*Daphnin*). His locis codices Carolinos in apparatu non indicaui.

65 Virgil, *Eclogues*, edited by R. Coleman, Cambridge 1977, 39.

Coridonis, *Damonis*, *Miconis*, *Aegonis*, prout aures sane postulabant⁶⁶. Cetera nomina, e.g. *Mopsus* et *Ismarus*, a Latinis formis minime differebant aut a poetis iam usurpata in consuetudinem uenerant (6, 2 *Thalea*; 8, 69 *Ulixi*); nomen autem *Phyllis* ancillis tam frequenter impositum esse credo (cf. Hor. *carm.* 2, 4, 14) ut peregrinum non iam sonaret: quare *Phyllidis* (5, 10; 7, 59), non *Phyllidos* dixit. Vergilius uero tantum gaudebat in declinationum uarietate ut uerisimile sit eodem nomine tum Graece tum Latine usum esse (6, 30 *Hesperos*, 10, 77 *Hesperus*).

Quod autem ad cetera uerba attinet, tantum eas uarias lectiones adnotaui quae mihi haud superfluae uisae sunt (e.g. 1, 13 *protenus*, 2, 22; 3, 6 *lact*, 3, 39 *ederam*); nunc uero de adiectiuo *formosus*, saepe in *bucolicis* usurpato, aliqua singillatim explicabo. Etiamsi tituli lapidarii ueterioresque libri manuscripti (inter quos Vergiliani quoque)⁶⁷ *formonsus* nonnumquam scribunt, etymologia tamen huic scribendi rationi suffragari non uidetur⁶⁸, de qua nullam in apparatu critico feci mentionem. Restat ut de accusatiuis pluralibus in *-is* et *-es* exeuntibus paucos locos indicem ubi formam *-es* praetuli (plerumque alteram sum secuta): praeter eos, ubi et libri et editores fere omnes consentiunt⁶⁹, habes 1, 73 (*uites*⁷⁰), 3, 96

66 Vide e contrario quae Quintilianus affirmat: «Mihi autem placet rationem Latinam sequi, quousque patitur decor. Neque enim iam 'Calypsonem' dixerim ut 'Iunonem', quamquam secutus antiquos C. Caesar utitur hac ratione declinandi; sed auctoritatem consuetudo superauit» (*Inst.* 1, 5, 63).

67 2, 1 *formonsus* R; 17 *formonse* R; 45 *formonse* PR; 3, 79 *formonse* R; 4, 57 *formonsus* PR; 5, 44 *formonsi* PR; 7, 38 *formonsior* Par; 7, 55 *formonsus* Pa; 10, 18 *formonsus* PRabr.

68 F. Skutsch, *Odium und Verwandtes*, «Glotta» II (1910), 244–246 (= *Kleine Schriften*, Leipzig 1914, 402–405).

69 1, 22 *similes*; 3, 108; 9, 14 *lites*; 4, 39 *merces*; 5, 57 *nubes*; 6, 76 *rates*; 9, 61 *frondes*; 10, 58 *rupes*; 10, 66 *niues*.

70 Hanc lectionem omnes libri testantur: adde quod forsitan quodam modo memoratur 9, 50 *nepotes*.

(*pascentes*⁷¹), 3, 98 (*oues*⁷²), 3, 105 (*tres*⁷³) et 8, 13 (*uictrices*⁷⁴). Quid multa? inter omnes constat libros manuscriptos tanta inconstantia esse ut nec firmissimam nec grauissimam possint auctoritatem iactare; editores contra, fide tam incerta innixi, si ueram Vergili orthographiam restituere omni pretio conabuntur, necesse est incidant in errorem.

De ipsa operis inscriptione breuiter dicam oportet. Titulum qui est *Bucolica* seu *Bucolicon liber* iam ueteres auctores agnoscunt⁷⁵ et codices antiquiores confirmant⁷⁶. Nam pastoralia poemata, ut constat, a Vergilio sunt Graeco nomine cuncta appellata, haud aliter ac *Georgica* et *Aeneis*. Singula autem carmina *Eglogas* grammatici nuncupauerunt: quam consuetudinem recepi, quia usui mihi esse uidebatur nec mecum uiri docti dissentiebant⁷⁷. Alia nomina, quae singulis carminibus inscripta in libris uel commentariis inueniuntur, omisi: nam ad hoc tantum a grammaticis ficta uidebantur ut singula argumenta explanarent⁷⁸. Fides autem aliqua est Donato facienda, quo teste nomina pastorum antiquitus singulis carmi-

71 F. Bömer, *Der Akkusativus pluralis auf -is, -eis und -es bei Vergil*, «Emerita» 22, 1954, 205.

72 Respondet enim hic accusatiuus ad uocatiuum (3, 94 *parcite, oues*).

73 Cf. *Aen.* 10, 350 et Gell. 13, 21, 10 sqq. (uide F. Bömer, *Der Akkusativus*, 197–198).

74 F. Bömer, *Der Akkusativus*, 206.

75 Fest. 232 Linds.; Quint. 8, 6, 46; Colum. 3, 9, 4; Macrob. *Sat.* 5, 17, 20; *Vita Donati* 5 Br.; *Vita Probi* 71 Br.; Seru. *Ad buc. Praef.* 3 Th.

76 Codicum antiquiorum inscriptiones haec sunt: *P. Vergili Maronis Bucolica explicit G: P. Vergili Maronis Bucolicon liber explicit M: Bucolicon P: Vergili Maronis Bucolica explic. Feliciter R.*

77 A. Traina, *De uocis 'eclogae' ui et usu*, «Latinitas» 15, 1967, 97–100.

78 Vide e.g. inscriptionem eclogae 4 in libris adpositam: *saeculi noui interpretatio γr; buc. 6: faunorum satyrorum (et add. R) silenorum dilectactio (del- R) PR; buc. 10: conquestio cum gallo poeta de agris M: conquaestio de agris cum gallo cornelio P: incipit egloga decima de desiderio galli circa uoluminiam cuthcidem (intellige Volumniam Cytheridem: uide infra adn. 79) meretricem quam lycoridem dicit a.*

nibus imposita erant⁷⁹; in incerto tamen habetur an ipse Vergilius uoluerit ad hunc modum carmina sua nominari⁸⁰. Cum libri manuscripti de titulis atque nominibus ad personas loquentes appositis consentiant omnes, illa retinui indicia, etsi non semper firmissima sit in hac re auctoritas librorum, ut inter eos constat qui scaenicos poetas ediderunt⁸¹.

Anxia animi atque incerta *Bucolicon* libellum nunc lectoribus commendo, quocum una tantum temporis spatium laete traduxi et laboriose. Profecto, fateor, non sine multorum auxilio aut consilio iter poteram uincere tam durum. Primum laudare iuuat Ioannem Blasium Conte qui custos praesidiumque mihi semper adfuit, saepeque sua loquendi elegantia subuenit: ille me sociam in hoc incepto adiungere uoluit mira liberalitate, ille qui meos animos adhuc rudis iucundissimis disputationibus per duodecim annos formauit. Nam quasi sodalis, immo aequalis, mihi ceterisque discipulis semper fuit nec ullum posuit inter discendum et docendum discrimen: quod maxime τοῦ συμφιλολογεῖν proprium esse putō. Eius optimus discipulus, Emmanuel Berti, ualde mihi opitulatus est qui saepe mecum criticum apparatus ponderauit. In libris examinandis Iuliae Ammannati rara doctrina nonnumquam innixa sum, itemque grates illis bibliothecis persoluendae sunt, in quibus per multos annos Vergili codicum studiosa uersata sum. Quid dicam de iis quos de locis difficilioribus uel nouis coniecturis consului ut quid sentirent aperte dicerent? In primis James N. Adams, Guido D'Alessandro, Marcus Deufert, Maximus Gioseffi,

79 Don. *Verg. ecl. praef.* 68 Hagen: «Prima igitur continet conquestionem publicam, priuatam gratulationem de agro et dicitur 'Tityrus'; secunda amorem pueri et dicitur 'Alexis'; tertia certamen pastorum et dicitur 'Palaemon'; quarta genethliacum et dicitur 'Pollio'; quinta ἐπιτάφιον et dicitur 'Daphnis'; sexta μεταμορφώσεις et dicitur 'Varus' uel 'Silenus'; septima delectationem pastorum et dicitur 'Corydon'; octaua amores diuersorum sexuum et dicitur 'Damon' uel 'pharmaceutria'; nona propriam poetae conquestionem de amisso agro et dicitur 'Moeris'; decima desiderium Galli circa Volumniam Cytheridem et dicitur 'Gallus'».

80 B. Schröder, *Titel und Text*, Berlin 1999, 226–235.

81 Notis, non nominibus personae pristino more designabantur: quare saepe in libris personae mutantur. Vide J. Andrieu, *Le dialogue antique*, Paris 1954, 209–229; 302; M.L. West, *Textual Criticism and Editorial Technique*, Stuttgart 1973, 55.

Stephanus Grazzini, Philippus M. Pontani, Louis Holtz, Michael D. Reeve, Ernestus Stagni multa me docuerunt, sed omnes enumerare longum est: magno enim timore teneor ne quemquam silentio praeteream. In Schola Normali Superiore magistros ac contubernales inueni qui fere alteram mihi domum alterosque focos praestiterunt: horum omnium memoriam habeo gratissimam. Summa spes denique in iis ponitur adolescentibus qui mecum operam fortiter nauauerunt ut Vergiliani codices a temporum obliuione uindicati omnibus doctis peruulgarentur (<http://www.sns.it/ricerca/lettere/manoscrittivirgilio/>). Et iam nos plura dicere uolentes fugit poetae uox lectoresque adloquitur ipsos.

S.O.

Scribebam Pisis Abellinique
sub occasum anni MMXII

TABVLA NOTARVM

<i>Acc.</i>	L. Accius (saec. II–I a.C.).
<i>ps. Acro</i>	Acronis quae dicuntur scholia in Horatium (ed. O. Keller, Lipsiae 1902–1904).
<i>Agroec.</i>	Agroecius (saec. V), <i>Ars de ortographia</i> (GLK VII; ed. M. Pugliarello, Milano 1978).
<i>Anth. Lat.</i>	<i>Anthologia Latina</i> (ed. A. Riese, Lipsiae 1894–1906).
<i>Apthon.</i>	Aelius Festus Apthonius (= ps. Marius Victorinus, saec. IV?), <i>De metris omnibus</i> (GLK VI).
<i>Apul.</i>	Apuleius Madaurensis (saec. II).
<i>Archil.</i>	Archilochus (saec. VII a.C.).
<i>Arus.</i>	Arusianus Messius (saec. IV), <i>Exempla elocutionum</i> (GLK VII; ed. A. Della Casa, Milano 1977; A. Di Stefano, Hildesheim 2011).
<i>Callim.</i>	Callimachus (saec. III a.C.).
<i>Calp. Sic.</i>	T. Calpurnius Siculus (saec. I).
<i>Catull.</i>	C. Valerius Catullus (saec. I a.C.).
<i>Char.</i>	Flavius Sosipater Charisius (saec. IV), <i>Ars grammatica</i> (GLK I; ed. C. Barwick et F. Kühnert, Lipsiae 1924, 1964 ²).
<i>Cic.</i>	M. Tullius Cicero (106–43 a.C.)
<i>CIL</i>	Corpus Inscriptionum Latinarum.
<i>Claud.</i>	Claudius Claudianus (saec. IV–V).
<i>Colum.</i>	L. Iunius Moderatus Columella (saec. I), <i>Res rustica</i> (ed. R.H. Rodgers, Oxonii 2010).
<i>Cons.</i>	Consentius (saec. V), <i>Ars grammatica</i> (GLK V).
<i>Diom.</i>	Diomedes (saec. IV), <i>Ars grammatica</i> (GLK I).
<i>Don. ad Ter.</i>	Aelius Donatus (saec. IV), <i>Commentum Terenti</i> (ed. P. Wessner, Lipsiae 1902–1905).
<i>Dosith.</i>	Dositheus (saec. IV?), <i>Ars grammatica</i> (GLK VII; ed. G. Bonnet, Paris 2005).
<i>DSeru.</i>	Seruius qui dicitur Danielis uel auctus (quae scholia Seruianis addita partim primus edidit P. Daniel, Parisiis 1600; uide <i>Seru.</i>).
<i>Eur.</i>	Euripides (saec. V a.C.)

- Eus.* Eusebius Caesariensis (saec. IV), *Constantini oratio ad sanctorum coetum* (ed. L. A. Heikel, Lipsiae 1902).
- Exp.* *Anonymi brevis expositio Vergilii Georgicorum I–II* (saec. V?), male Iunio Philargyrio adscripta (ed. H. Hagen in *Appendice Serviana*, Lipsiae 1902).
- Expl.* *Iunii Philargyrii grammatici explanatio in Bucolica Vergilii* (saec. V?), duplici forma tradita (*Expl. I, Expl. II*; ed. H. Hagen in *Appendice Serviana*, Lipsiae 1902).
- Fulg.* Fabius Planciades Fulgentius (saec. V?), *Expositio Vergiliana continentiae* (ed. R. Helm, Lipsiae 1898).
- Gaetul.* Cn. Cornelius Lentulus Gaetulicus (saec. I; in *Fragmenta poetarum Latinorum*, ed. W. Morel, Lipsiae 1927, et denuo J. Blänsdorf, Lipsiae 1995).
- Gell.* Aulus Gellius (saec. II).
- Germ.* Claudius Caesar Germanicus (saec. I in.), *Arati Phaenomena*.
- GLK* *Grammatici latini* ex recensione H. Keilii (I–VIII, Lipsiae 1857–1880).
- Gramm.* e grammaticis tres pluresue (uide indicem auctorum in *GLK* VII).
- Hdt.* Herodotus (saec. V a.C.).
- Hier.* Sophronius Eusebius Hieronymus (c. 347–420), in *Hieremiam libri VI* (ed. S. Reiter, Turnhout 1960).
- Hom.* Homeri Ilias et Odyssea (saec. VIII–VII a.C.).
- Hor.* Q. Horatius Flaccus (65–8 a.C.).
- Isid.* Isidorus Hispalensis (saec. VI–VII), *Etymologiae* (ed. W. M. Lindsay, Oxonii 1911).
- Iuu.* D. Iunius Iuuenalis (I–II saec.).
- Lact.* L. Caecilius Firmianus Lactantius (saec. III–IV).
- Lib. Gloss.* *Liber Glossarum* uel *Glossarium Ansileubi* (saec. VIII; ed. W. M. Lindsay, J. F. Mountford, J. Whatmough, in *Glossaria Latina*, I, Paris 1926).
- Lucr.* T. Lucretius Carus (saec. I a.C.).
- Lycophr.* Lycophron (saec. III a.C.).
- Macrob.* Macrobius Ambrosius Theodosius (saec. V in.), *Saturnalia* (ed. I. Willis, Lipsiae 1963, 1970²; ed. corr. 1994).

- Mart.* M. Valerius Martialis (saec. I).
Meleagr. Meleager (saec. II–I a.C.).
Nemes. M. Aurelius Olympius Nemesianus (saec. III),
Eclogae.
Non. Nonius Marcellus (saec. IV?), *De compendiosa
doctrina* (ed. W. M. Lindsay, Lipsiae 1903).
OLD Oxford Latin Dictionary.
Ou. P. Ovidius Naso (43 a.C.–18 p.C.).
Pers. A. Persius Flaccus (34–62).
Petron. C. Petronius Arbiter (c. 27–66).
Plaut. T. Maccius Plautus (saec. III–II a.C.).
Plin. C. Plinius Secundus (23–79).
Pomp. Pompeius (saec. V), *Commentum in artem Donati
(GLK V)*.
Porph. Pomponius Porphyrio (saec. III), *Commentum
Horatii* (ed. A. Holder, Aeniponti 1894).
Prisc. Priscianus Caesariensis (saec. V–VI), *Institutiones
grammaticae (GLK II–III)*.
Probus M. Valerius Probus, ut ferunt, *Instituta artium
(GLK IV)*, Palladio (saec. IV) potius adscribenda.
ps. Probus Probi qui dicitur *Commentarius in Bucolica et
Georgica* (ed. H. Hagen in *Appendice Seruiana*,
Lipsiae 1902).
Prop. Sextus Propertius (c. 50–15 a.C.).
Quint. M. Fabius Quintilianus (saec. I ex.), *Institutio
oratoria*.
Ruf. Rufinus (saec. IV?; in *Anthologia Graeca*).
Rufin. Iulius Rufinianus (saec. IV?), *De figuris sententi-
arum (Rhetores Latini minores*, ed. C. Halm,
Lipsiae 1863).
Sac. Marius Plotius Sacerdos (saec. III), *Artes
grammaticae (GLK VI)*.
schol. Bemb. scholia in Terentium Bembina (cod. Vaticanus
latinus 3226, saec. IV–V; ed. J. E. Mountford,
Londinii 1934).
schol. Bern. scholia Bernensia in Vergili *Bucolica et Georgica*
(ed. H. Hagen, «JKPh» Suppl. IV, 1867 = Hildes-
heim 1967 phot. expr.).

- schol. Iuu.* scholia in Iuuenalem uetustiora (ed. P. Wessner, Lipsiae 1931, Stutgardiae 1967²).
- schol. Med.* scholia in Vergili *Bucolica* quae in codice Mediceo seruantur (ed. M. Ihm, «RhM» 45, 1890, 622–636).
- schol. Stat.* Lactantii Placidi, ut ferunt (saec. V–VI), *Commentarii* in Statii *Thebaida* et *Achilleida* (ed. R. D. Sweeney, Lipsiae 1997).
- schol. Theocr.* scholia in Theocritum uetera (ed. C. Wendel, Lipsiae 1914).
- schol. Ver.* scholia in Vergilium Veronensia (ed. A. Lunelli, «Maia» 53, 2001, 63–136).
- Sen.* L. Annaeus Seneca (c. 4 a.C.–65 p.C.).
- Seru.* Seruius (saec. IV–V), in Vergilium *Commentarii* (ed. G. Thilo, Lipsiae 1881–1887; accedit *Appendix* ceteros praeter Seruium et scholia Bernensia Vergili commentatores continens, ed. H. Hagen, Lipsiae 1902; ed. Harvardiana, Lancasteriae Pennsylvanorum 1946 [in *Aen.* I–II], Oxonii 1965 [in *Aen.* III–V]; ed. G. Ramires, Bologna 1996 [in *Aen.* IX], Bologna 2003 [in *Aen.* VII]; ed. E. Jeunet-Mancy, Paris 2012 [in *Aen.* VI]).
- Sil.* Silius Italicus (saec. I ex.).
- Stat.* P. Papinius Statius (saec. I ex.).
- Suet.* C. Suetonius Tranquillus (saec. II in.).
- Symm.* Q. Aurelius Symmachus (saec. IV).
- Ter.* P. Terentius Afer (saec. II a.C.).
- Ter. Maur.* Terentianus Maurus (saec. II?), *De litteris, de syllabis, de metris* (GLK VI; ed. C. Cignolo, Hildesheim 2002).
- Theocr.* Theocritus (saec. III a.C.).
- ThlL* Thesaurus linguae Latinae.
- Tib.* Tiberius Claudius Donatus (saec. IV–V?), *Interpretationes Vergilianae* (ed. H. Georgii, Lipsiae 1905–1906).
- Val. Fl.* C. Valerius Flaccus (saec. I).
- ps. Verg.* ps. Vergilius, *Appendix Vergiliana*.

INDEX PHILOLOGORVM

- Bentley ad Manil. *M. Manilii Astronomicon*, ex recensione et cum notis R. Bentleyi, Londinii 1739.
- Bonnell ad Quint. *M. Fabii Quintiliani Institutionis oratoriae libri duodecim*, ad fidem codicum manuscriptorum recensuit E. Bonnell, I–II, Lipsiae 1854.
- Brunck *P. Virgilii Maronis Bucolica, Georgica et Aeneis*, ad optimorum exemplarium fidem recensuit R. F. Ph. Brunck, Argentorati 1785.
- Burman *P. Virgilii Maronis opera*, cum integris et emendatioribus commentariis Seruii, Philargyrii, Pierii. Accedunt F. Ursini, G. Fabricii, F. Nansii, Joh. Musonii, T. Fabri et aliorum et praecipue Nic. Heinsii notae nunc primum editae; quibus et suas et in omne opus animaduersiones et uariantes in Seruium lectiones addidit P. Burmannus, post cuius obitum interruptam editionis curam suscepit et adornauit P. Burmannus junior, I–IV, Amstelaedami 1746.
- Cartault *A. Cartault, Étude sur les Bucoliques de Virgile*, Paris 1897.
- Guellius *P. Virgilius Maro et in eum commentationes, et paralipomena Germani Valentis Guellii (Germain Vaillant de Guélis), Eiusdem Virgilii Appendix*, cum Josephi Scaligeri commentariis et castigationibus, Antuerpiae 1575.
- Haupt
Heinsius *M. Haupt, P. Vergilius Maro*, Lipsiae 1858.
P. Virgilii Maronis Opera, Nic. Heinsius Dan. fil. e membranis compluribus iisque antiquissimis recensuit, Amstelodami 1676; uide etiam Burman.
- Heumann *Ch. A. Heumanni Poecile, siue Epistolae miscellaneae ad litteratissimos aevi nostri uiros*, I–III, Halae 1722–1732.

- Heyne *P. Virgilius Maro*, uarietate lectionis et perpetua adnotatione illustratus a Chr. G. Heyne, I–IV, Lipsiae 1767–1775; quartam ed. curauit G. Ph. Wagner, I–IV, Lipsiae–Londinii 1830–1833. [Accedunt Philippi Wagneri *Quaestiones Virgilianae*.]
- Hofmann J. B. Hofmann, *Lateinische Umgangssprache*, Heidelberg 1951³.
- Kirsch A. Kirsch, *Quaestiones Vergilianae criticae*, Diss. Münster 1886.
- Klouček *P. Vergili Maronis Opera*, scholarum in usum edidit W. Klouček, I–II, Lipsiae 1886.
- La Cerda *P. Virgilit Maronis Bucolica et Georgica*, argumentis explicationibus et notis illustrata a Ioanne Ludouico de la Cerda Toletano e societate Iesu, Francorum Vadi 1608.
- Lachmann ad Lucr. C. Lachmanni in *T. Lucretii Cari De rerum natura libros commentarius*, iterum editus, Berolini 1855.
- Lachmann ad Prop. *Sex. Aureli Propertii Carmina*, emendauit ad codicum meliorum fidem et annotauit C. Lachmannus, Lipsiae 1816.
- Ladewig *Vergils Gedichte*, erklärt von Th. Ladewig, I–III, Berlin 1850–1853; 6e (10e, 8e) Aufl. von C. Schaper, Berlin 1876–1886; 8e (11e, 9e) Aufl. bearb. von P. Deuticke, Berlin 1891–1907.
- Lindsay ad Plaut. *T. Macci Plauti Captiui*, with introduction and notes by W. M. Lindsay, rev. ed., Oxford 1920.
- Madvig ad Cic. *M. Tulli Ciceronis De finibus bonorum et malorum*, Io. Nicolaus Madvigius recensuit et enarrauit, Hauniae 1869.
- Markland ad Stat. *P. Papinii Statii Siluarum libri quinque*, ex uetustis exemplaribus recensuit et notas atque emendationes adiecit Jer. Marklandus, Londinii 1728.

- Peerlkamp P. Hofman Peerlkamp, *Ad Virgilium*, «Mnemosyne» 10, 1861, 1–49; 113–163; 229–308; 367–388.
- Perret *P. Vergilius Maro, Les Bucoliques*, édition, introduction et commentaire de J. Perret, Paris 1961.
- Pierius Io. Pierius Valerianus (Giovan Pietro Bolzani), *Castigationes et uarietates Virgilianae lectionis*, Romae 1521.
- Politianus Angeli Politiani (Angelo Poliziano), *Miscellaneorum centuria prima*, Florentiae 1489.
- Ribbeck *P. Vergili Maronis Opera*, rec. O. Ribbeck, vol. I. *Bucolica et Georgica*, Lipsiae 1859.
- Sabbadini *P. Vergili Maronis Opera*, R. Sabbadini recensuit, Romae 1930.
- Scaliger Ecloga decima a Ios. Scaligero Dorice redita, [Lugduni Batauorum 1600] (primo edita ap. Dan. Hensii *Emendationes et notae in Theocriti Idyllia bucolica*, Lugduni Batauorum 1603).
- Scaliger ad Catull. *Catulli, Tibulli, Propertii noua editio*, Ios. Scaliger recensuit. Eiusdem in eosdem castigationum liber, Lutetiae 1577.
- Schrader Joh. Schraderi schedae manuscriptae, in *Virgilium emendationes continentes*, quibus Heyne usus est; J. Schrader, *Observationum liber*, Franekeriae 1761.
- Stephanus *Publii Virgilii Maronis Poemata*, nouis scholiis illustrata, quae Henr. Stephanus (Henri Estienne) partim domi nata, partim e uirorum doctissimorum libris excerpta dedit, Secunda editio, [Parisiis] 1583.
- Timpanaro S. Timpanaro, *Per la storia della filologia virgiliana antica*, Roma 1986.
- Wagner uide Heyne.
- Wakefield *P. Virgilii Maronis Opera*, emendabat et notulis illustrabat G. Wakefield, I–II, Londini 1796.

CONSPECTVS CODICVM

CODICES ANTIQVIORES

- M** Mediceus Laurentianus lat. Plut. XXXIX, 1, saec. V ex.
(perierunt 1, 1–6, 47)
M¹ librarius ipse se corrigens
M^A Turcius Rufius Apronianus Asterius
M² ceteri correctores, ex quibus nullus satis certe Carolinae aetati adsignari potest; dubium an interdum Asterius ipse
M^x librarius ipse uel alia manus
M^P Pomponius Laetus, anno fere 1470, minio corrigens (raro adnotatur, praesertim cum priorem correctionem renouasse uidetur)
- P** Vaticanus Palatinus lat. 1631, saec. V (perierunt 3, 72–4, 51, ubi γ a **P** descendens uicem praestat)
P¹ manus priori persimilis, minutis litteris uel in rasura corrigens; dubium an interdum librarius ipse
P² corrector quidam antiquus (qui, fide Sabbadini, codicem etiam distinxit); interdum et aliae manus antiquae uel recentioris aetatis
P^x librarius ipse uel alia manus
- R** Vaticanus lat. 3867 (“Romanus”), saec. VI in. (perierunt 7, 1–10, 9, ubi apographon **a** uicem praestat)
R¹ librarius ipse se corrigens
R² corrector aliquis antiquus uel raro recentioris aetatis
R^x librarius ipse uel alia manus
- V** Veronensis XL (38), saec. V, rescriptus (supersunt 3, 27–52; 5, 86–6, 20; 7, 12–37; 8, 19–44)
V² corrector aliquis antiquus
- Π₁** Pap. Strasb. lat. 2, saec. IV (fragmentum 5, 17–34 continens)

CODICES SAEC. IX–X

- a Bernensis 172 (desunt 1, 1–47), apographon codicis **R**, cuius in locum succedit si ille deficit
- b Bernensis 165
- c Bernensis 184
- d Bernensis 255
- e Bernensis 167
- f Oxoniensis Bodl. auct. F. 2. 8. (desunt 1, 1–55)
- g Parisinus lat. 7925
- h Valentianensis 407 (389)
- i Reginensis lat. 1669
- k Hamburgensis scrin. 52
- l Vaticanus lat. 3252
- r Parisinus lat. 7926
- s Parisinus lat. 7928 (desunt 1, 1–6, 74)
- t Parisinus lat. 13043 (desunt 1, 1–8, 11)
- v Vaticanus lat. 1570 (desunt 1, 1–58)
- x Montepessulanus H 253 (desunt 1, 1–67)
- y Parisinus lat. 10307
- z Parisinus lat. 7927
- φ₁ Valentianensis 178 (170) (fragmentum 6, 46–7, 44 continens)
- a², b², c² etc. correctores uel uariae lectiones fere eiusdem aetatis (perraro laudantur)
- Φ consensus horum omnium, uel quotquot non separatim nominantur
- γ Guelferbytanus Gudianus lat. 2° 70, quadam adfinitate coniunctus cum codice **P**, cuius in locum succedit si ille deficit
γ¹, γ² correctores uel uariae lectiones fere eiusdem aetatis

CODICES LONGOBARDICI SAEC. X–XI

- n Neapolitanus Vind. lat. 6
- o Oxoniensis Canon. Class. 50 (desunt 5, 53–6, 43)
- δ Parisinus lat. 10308
- ε Vaticanus lat. 1573 (desunt 1, 1–42)

- η Reginensis lat. 2090 (desunt 1, 1–7, 62)
ν Neapolitanus Vind. lat. 5 (supersunt 8, 44–10, 20)
n², o² etc. correctores uel uariae lectiones fere eiusdem aetatis
(perraro laudantur)
Λ consensus horum omnium, uel quotquot non separatim
nominantur

ω consesus ΦΛ, uel quotquot horum codicum non separatim
nominantur

cod. Auson. Ausonensis 197, saec. XI (passim laudatur)
recc. codices recentiores, ab Heinsio, Heyne, Ribbeck aliisque
laudati

ECLOGA I
MELIBOEVVS TITYRVVS

MELIBOEVVS

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
siluestrem tenui Musam meditaris auena.
nos patriae finis et dulcia linquimus arua:
nos patriam fugimus; tu, Tityre, lentus in umbra
5 formosam resonare doces Amaryllida siluas.

TITYRVVS

O Meliboee, deus nobis haec otia fecit:
namque erit ille mihi semper deus, illius aram
saepe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
ille meas errare boues, ut cernis, et ipsum
10 ludere quae uellem calamo permisit agresti.

MELIBOEVVS

Non equidem inuideo, miror magis: undique totis
usque adeo turbatur agris. En ipse capellas
protinus aeger ago! hanc etiam uix, Tityre, duco:
hic inter densas corylos modo namque gemellos,
15 spem gregis, a! silice in nuda conixa reliquit.
saepe malum hoc nobis, si mens non laeua fuisset,
de caelo tactas memini praedicere quercus.
sed tamen iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

TITYRVVS

Urbem quam dicunt Romam, Meliboee, putau
20 stultus ego huic nostrae similem, quo saepe solemus
pastores ouium teneros depellere fetus.

PR

2 siluestrem] agrestem *Quint. 9, 4, 85, schol. Bern. u. l., Lib. Gloss. SI 244 (cf. buc. 6, 8)* 12 turbatur *kyszΛ, Quint. 1, 4, 28, Cons. 372, 35, DSeru. ad Aen. 1, 272, «uera lectio» indice Seru.: turbamur PRΦγ, agnoscit Seru. 13 protinus PRω, Non. 377, 27: protenus bdkrxny, Seru., schol. Bern. (cf. GLK VII, 100, 5)* 17 post hunc u. saepe sinistra caua dicebat (pr⟨a⟩edixit o:γ¹) ab ilice cornix exhibent Λγ¹ (cf. buc. 9, 15)

sic canibus catulos similes, sic matribus haedos
 noram, sic paruis componere magna solebam.
 uerum haec tantum alias inter caput extulit urbes
 25 quantum lenta solent inter uiburna cupressi.

MELIBOEVUS

Et quae tanta fuit Romam tibi causa uidendi?

TITYRVS

Libertas, quae sera tamen respexit inertem,
 candidior postquam tondenti barba cadebat,
 respexit tamen et longo post tempore uenit,
 30 postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
 namque (fatebor enim) dum me Galatea tenebat,
 nec spes libertatis erat nec cura peculi.
 quamuis multa meis exiret uictima saeptis,
 pinguis et ingratae premeretur caseus urbi,
 35 non umquam grauis aere domum mihi dextra redibat.

MELIBOEVUS

Mirabar quid maesta deos, Amarylli, uocares,
 cui pendere sua patereris in arbore poma:
 Tityrus hinc aberat. ipsae te, Tityre, pinus,
 ipsi te fontes, ipsa haec arbusta uocabant.

TITYRVS

40 Quid facerem? neque seruitio me exire licebat
 nec tam praesentis alibi cognoscere diuos.
 hic illum uidi iuuenem, Meliboe, quotannis
 bis senos cui nostra dies altaria fumant.
 hoc mihi responsum primus dedit ille petenti:
 45 'pascite ut ante boues, pueri; summittite tauros.'

MELIBOEVUS

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt,
 et tibi magna satis, quamuis lapis omnia nudus

PR

37 poma] mala **Rn?oy?** (corr. **R²**) 38 pinus] nobis **P** (corr. **P²**); cf. *u.* 18
 44 hoc Wakefield: hic *codd.*, *Quint.* 9, 3, 51. *Cum prior hic (u. 42) ad alibi (u. 41) respondeat, nihil momenti habet ubi responsum datum sit; hoc uero*
δεικτικῶς u. 45 praenuntiat (cf. Aen. 6, 672; 7, 102; 9, 635) 45 pueri et γ^1 ,
Non. 390, 7

limosoque palus obducat pascua iunco.
 non insueta grauis temptabunt pabula fetas,
 50 nec mala uicini pecoris contagia laedent.
 fortunate senex, hic inter flumina nota
 et fontis sacros frigus captabis opacum;
 hinc tibi quae semper uicino ab limite saepes
 Hyblaeis apibus florem depasta salicti
 55 saepe leui somnum suadebit inire susurro;
 hinc alta sub rupe canet frondator ad auras,
 nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes
 nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

TITYRVS

Ante leues ergo pascentur in aequore cerui
 60 et freta destituent nudos in litore piscis,
 ante pererratis amborum finibus exul
 aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim,
 quam nostro illius labantur pectore uultus.

MELIBOEVS

At nos hinc alii sitientis ibimus Afros,

PR

48 limosque P (corr. P²): limosoue n obducat ε, Non. 360, 35 53 quae
 semper] *intellige: 'eadem saepes quae fuit semper'* (cf. u. 51 flumina nota et
 buc. 6, 15 'inflatum..., ut semper, Iaccho'); post semper dist. P² 54 florem]
 rorem schol. Bern. u. l. 59 pascentur P aequore ps. Probus (cod. Vat. lat.
 2930), recc. (cf. Archil. frag. 122, 7 sq. West μηδ' ἐὰν δελφῖσι θῆρες
 ἀνταμείψωνται νομὸν / ἐνάλιον; Hdt. 5, 92, 1; Ruf. A. P. 5, 18, 5 sq.; Hor.
 epod. 16, 84; carm. 1, 2, 11; ars 30; Ou. met. 14, 37; Nemes. 1, 75): aethere
 codd., Hier. in Hierem. 4, 4 (178), Probus 149, 3, ps. Probus (cett. codd.), Expl.,
 Prisc. 14, 4. Permutant et animalia et homines loca propria: in aequore et in
 litore (u. 60) inter se congruunt, ut Ararim et Tigrim (u. 62). Mendum ex u. 58
 (aeria) ortum esse suspicor 62 ararim Ρωγ, Expl.; accusatiuum in '-im'
 testatur Prisc. 5, 150: ararem P 63 labantur P²: labatur ΡΡΦεγ, Hier. in
 Hierem. 4, 4 (178), Expl., schol. Bern.: labetur Λ; plur. uultus non tantum os,
 sed totam faciem dei similem significat: cf. Aen. 4, 4 'haerent infixi pectore
 uultus'

- 65 pars Scythiam et rapidum cretae uenimus Oaxen
 et penitus toto diuisos orbe Britannos.
 en umquam patrios longo post tempore finis
 pauperis et tuguri congestum caespite culmen
 post aliquot, mea regna uidens, mirabor aristas?
 70 impius haec tam culta noualia miles habebit,
 barbarus has segetes. en quo discordia cuius
 perduxit miseros? his nos consequimur agros!
 insere nunc, Meliboeae, puros, pone ordine uites.
 ite meae, felix quondam pecus, ite capellae.
 75 non ego uos posthac uiridi proiectus in antro
 dumosa pendere procul de rupe uidebo,
 carmina nulla canam; non me pascente, capellae,
 florentem cytisum et salices carpetis amaras.

PR

65 «rapidum cretae ... Oaxen: hoc est lutosum, quod rapit cretam» bene
 interpr. Expl.: Cretae ut insulae nomen accipi posse indicat Seru. ad buc. 2, 24
 Oaxen (uel Oaxem) codd., Macrob. 4, 3, 9, Expl.: ad Oxum Ladewig: Araxen
 quidam apud Heyne, cl. Aen. 8, 728, Claud. bell. Gild. 31. Flumen Asiae
 intelligendum, quod fortasse ad exemplum aliorum nominum (Araxes, Oaxos,
 Oxus, lacus Oaxus; cf. Plin. NH 6, 48) formauit Vergilius; uide W.F.J. Knight,
 «CR» 51, 1937, 212 sq. 69 ante hunc u. lacunam statuit Hauet («Rev.
 Philol.» 38, 1914, 32) post aliquot ... aristas bene iungunt Seru. in praef.
 buc., Expl., schol. Bern.; Vergilius poetice nouauit quod erat usitatus, 'post
 aliquot annos' (cf. Sen. Tro. 76, 547 sq. 'post hiemes decem / totidemque
 messes'): post aliquot ... aristas locum, haud tempus, significare opinatus est
 Guellius, cl. buc. 3, 20 'tu post carecta latebas': post aduerbialiter (quasi
 'posthac') accepit La Cerda, ut aliquot aristas ex mirabor pendeat post
 aliquot] a! aliquot Courtney («WJA» N.F. 33, 2009, 81) 71–72 expunxit P²,
 haud inepte 71 en] particula admirationem quaestioni insitam significat; cf.
 Aen. 4, 534 'en, quid ago?'; 6, 346; Sil. 7, 106. Vide F. Hand, Tursellinus,
 Lipsiae 1829–1845, II, 369; ThlL V.2, 543, 74 sqq.; 549, 6 sqq. 72 perduxit
 bδgklvxyzΛγ¹: produxit PRacefhirty, schol. Bern., Lib. Gloss. PR 1943:
 seduxit gloss. codd. rx. Hic 'perducere' ualet 'usque ad extremum finem
 adigere'; 'producere' proprie est 'extendere, longius trahere' his nos PRaby:
 en quis ω, schol. Bern. (en quos dl), scil. ex u. 71 consueuimus Rahkn (corr.
 R^x) agris Rary (corr. γ¹) 73 Tityro tribuunt R²οδεγ 74 felix quondam
 Rabcegilrzdε (cf. Val. Fl. 2, 473): quondam felix Pdfhkvxynoy
 75 protectus P (corr. P^x)

TITYRVS

Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem
 80 fronde super uiridi: sunt nobis mitia poma,
 castaneae molles et pressi copia lactis.
 et iam summa procul uillarum culmina fumant
 maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

PR

79 hic] hinc **Pe**² (corr. **P**^x) hanc **PRabdrno**, *Arus.* 505, 25: hac **P**^x**ωγ**, *ps.*
Acro ad Hor. carm. 2, 7, 19 poteris **dn**², *Arus.*, *ps.* *Acro* noctem **PRabdry**,
Arus.: nocte **P**^x**ωγ**¹, *ps.* *Acro* 83 de] a **P** (corr. **P**²)

ECLOGA II

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
 delicias domini, nec qui speraret habebat.
 tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
 adsidue ueniebat. ibi haec incondita solus
 5 montibus et siluis studio iactabat inani:
 ‘O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
 nil nostri miserere? mori me denique coges.
 nunc etiam pecudes umbras et frigora captant,
 nunc uiridis etiam occultant spineta lacertos,
 10 Thestylis et rapido fessis messoribus aestu
 alia serpyllumque herbas contundit olentis.
 at mecum raucis, tua dum uestigia lustris,
 sole sub ardenti resonant arbusta cicadis.
 nonne fuit satius tristis Amaryllidos iras
 15 atque superba pati fastidia? nonne Menalcan,
 quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses?
 o formose puer, nimium ne crede colori:
 alba ligustra cadunt, uaccinia nigra leguntur.
 Despectus tibi sum, nec qui sim quaeris, Alexi,

PR

1 corydon pastor **Ra** alexim **P** 2 ne **hiγ** (corr. **γ¹**) qui *Gratwick* («*CR*»
n.s. 23, 1973, 10), *cl. Plaut. Poen.* 276; 1208 ‘id ego ... qui sperem hau scio’:
 quid *codd.*, *Seru.*, *Expl.*, *schol. Bern.*: quod *Brunck* 7 coges **Raf** (cf. *Theocr.*
 3, 9 ἀπάγξασθαί με ποησεῖς): cogis **Pωγ**, *Anth. Lat.* 15, 58. *Bene Wagner*:
 ‘non quidem nunc cogis, sed, si ita pergis, coges’ (cf. *Plaut. Merc.* 72sq.)
 9 lacertos **P²Rωγ**, *schol. Iuu.* 3, 231, *Expl.* (cf. *georg.* 4, 13): lacertas **P** 12 at
ωγ, *Non.* 335, 32: ac **R^a** (ag **R**): ad **P**; at mecum et ad me cum agnoscit *Seru.*,
 qui tamen at recte praefert («melius est, ut at coniunctio sit»); nam ‘resonare’
 cum ablatiuo sine praepositione componitur (cf. *georg.* 2, 328 ‘auia tum
 resonant auibus uirgulta canoris’; *georg.* 1, 486; *Aen.* 3, 432) dum] nunc **P**
 (corr. **P²**) 14 amaryllidos **P^x** (-us **P**): amaryllidis **Rωγ**; utrumque agnoscunt
schol. Bern. 15 menalcam **R** 19 quis **cfkγ¹**, sed cf. *buc.* 1, 18; *georg.* 4,
 537; *Aen.* 3, 608

- 20 quam diues pecoris, niuei quam lactis abundans.
 mille meae Siculis errant in montibus agnae:
 lac mihi non aestate nouum, non frigore defit.
 canto quae solitus, si quando armenta uocabat,
 Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
- 25 nec sum adeo informis: nuper me in litore uidi,
 cum placidum uentis staret mare; non ego Daphnin
 iudice te metuam, si numquam fallit imago.
- O tantum libeat mecum tibi sordida rura
 atque humilis habitare casas et figere ceruos,
 30 haedorumque gregem uiridi compellere hibisco!
 mecum una in siluis imitabere Pana canendo:
 Pan primus calamos cera coniungere pluris
 instituit, Pan curat ouis ouiumque magistros.
 nec te paeniteat calamo triuisse labellum:
- 35 haec eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?
 est mihi disparibus septem compacta cicutis
 fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim,
 et dixit moriens: “te nunc habet ista secundum”;
 dixit Damoetas, inuidit stultus Amyntas.
- 40 praeterea duo, nec tuta mihi ualle reperti,
 capreoli, sparsis etiam nunc pellibus albo,
 bina die siccant ouis ubera: quos tibi seruo.

PR

20 *post pecoris dist.* «multi» *ap. Seru.* (*qui recte niuei cum lactis iungunt, Homericum exemplum afferentes, καὶ γάλα λευκὸν*): *post niuei dist.* P², «melius» *iudice Seru.*; *utramque distinctionem agnoscunt schol. Bern.* 22 lac Rωγ, *Gramm.*: lact P; «scire autem debes quod hodie illud sequimur, quod dixit Vergilius, ‘lac’, et remansit illa consuetudo» *Pomp. 199, 18–19.* Vide *Neue-Wagener, I³, 238 sqq.* desit defz 24 actaeo prob. *Seru.* 27 fallit Pc, *Expl.*: fallat P²Rωγ, *ps. Acro ad Hor. carm. 3, 27, 40, Seru., schol. Bern.*: fallet bf 32–33 *interpolationem suspicans eiecit Ribbeck, cl. buc. 8, 24.* Possis etiam alios locos Vergilii conferre (*buc. 3, 25 sq., 3, 101 et 5, 29 sq.*), sed haec amplificatio necessaria uidetur ad uim perorationis augendam (*cf. u. 60 sq. et buc. 10, 16 sqq.*) 32 primus Φεγ, *ps. Acro ad Hor. carm. 4, 12, 10, Seru. ad buc. 3, 25, Isid. 3, 21, 8 (cf. georg. 1, 147 sq. ‘prima Ceres ferro mortalis uertere terram / instituit’)*: primum PRaΛ 41 albo P²beikrxyΛγ, *Seru., DSeru. ad georg. 3, 56, schol. Bern.*: ambo RΦo 42 quod R

- iam pridem a me illos abducere Thestylis orat;
 et faciet, quoniam sordent tibi munera nostra.
- 45 Huc ades, o formose puer: tibi lilia plenis
 ecce ferunt Nymphae calathis; tibi candida Nais,
 pallentis uiolas et summa papauera carpens,
 narcissum et florem iungit bene olentis anethi;
 tum casia atque aliis intexens suauibus herbis
- 50 mollia luteola pingit uaccinia calta.
 ipse ego cana legam tenera lanugine mala
 castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat;
 addam cerea pruna (honus erit huic quoque pomo),
 et uos, o lauri, carpam et te, proxima myrte,
- 55 sic positae quoniam suavis miscetis odores.
 Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis,
 nec, si muneribus certes, concedat Iollas.
 heu heu, quid uolui misero mihi? floribus Austrum
 perditus et liquidis immisi fontibus apros.
- 60 quem fugis, a, demens? habitarunt di quoque siluas
 Dardaniusque Paris. Pallas quas condidit arces
 ipsa colat; nobis placeant ante omnia siluae.
 torua leaena lupum sequitur, lupus ipse capellam,
 florentem cytisum sequitur lasciua capella,
- 65 te Corydon, o Alexi: trahit sua quemque uoluptas.
 aspice, aratra iugo referunt suspensa iuueni,
 et sol crescentis decedens duplicat umbras;
 me tamen urit amor: quis enim modus adsit amori?
 A, Corydon, Corydon, quae te dementia cepit?
- 70 semiputata tibi frondosa uitis in ulmo est:

PR

49 tunc ry 53 et honos *recc.*, *Haupt*: nam honos *Ribbeck*. *Hiatus seruandus ut in Aen. 1, 405 'patuit dea. Ille ubi matrem'*; *Ou. met. 5, 625 56-57 poetae tribuunt R²abcefgvΛγ* 56 es P^xωγ, *Seru.*: est PRa, *CIL 4, 1527* 57 certet Ra? concedet dkrvΛ 58 heu heu Raen: eheu ωγ (heheu Prv: heu ε); heu co 61 quase P (*corr. P^x*): quae Ra 63-65 poetae tribuunt av 63 capellas Ra? 69-73 poetae tribuunt abevnoε 69 a] o Ra?z, *Rufn. 50, 16* (*cf. Theocr. 11, 72; Iuu. 9, 102*), *sed cf. u. 60 et buc. 6, 47 70 est om. Pγ* (*add. γ¹*)

quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,
 uiminibus mollique paras detexere iunco?
 inuenies alium, si te hic fastidit, Alexin.’

PR

73 fastidiat **P** (*corr. P**): fastidat **Ra** alexin κyoδ, *Seru., Expl.:* alexim **PRan:**
 alexis **P**²ωγ, *schol. Bemb. ad Ter. Eun. 56, Sac. 457, 20. Potior accusatiuus, cf.*
Theocr. 11, 76 εὐρησεῖς Γαλάτειαν ἴσως καὶ καλλίον’ ἄλλαν

ECLOGA III

MENALCAS DAMOETAS PALAEMON

MENALCAS

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?

DAMOETAS

Non, uerum Aegonis; nuper mihi tradidit Aegon.

MENALCAS

Infelix o semper, oues, pecus! ipse Neaeram
dum fouet ac ne me sibi praeferat illa ueretur,
5 hic alienus ouis custos bis mulget in hora,
et sucus pecori et lac subducitur agnis.

DAMOETAS

Parcius ista uiris tamen obicienda memento:
nouimus et qui te, transuersa tuentibus hircis,
et quo — sed faciles Nymphae risere — sacello...

MENALCAS

10 Tum, credo, cum me arbustum uidere Miconis
atque mala uitis incidere falce nouellas.

DAMOETAS

Aut hic ad ueteres fagos cum Daphnidos arcum
fregisti et calamos: quae tu, peruerse Menalca,
et cum uidisti puero donata, dolebas,

PR

3 ouis P¹ωγ (uis P) 4 ille R 6 lac P^xR: lact P; cf. *buc.* 2, 22 7 post ista dist. P²; «parcius melius hic distinguitur: licet possit dici etiam parcius ista» Seru. 8 hircis P^xRωγ, *Quint.* 9, 3, 59, *Probus* 250, 25, *Rufin.* 40, 14, *Macrob.* 4, 6, 21, *Seru.*: hircuis «alii» ap. *Seru.*, *Lib. Gloss. HI* 167 (hircuis P); cf. *georg.* 3, 312. «'hirqui' autem sunt oculorum anguli secundum Suetonium *Tranquillum in uitiiis corporalibus* [Suet. frg. 171 Reiff.]» *Seru.*; hic tamen capri significantur, cf. *Theocr.* 5, 41 sq. 10–11 «iste quasi sub sua persona alteri obicit crimen» *Seruii cod. R* (sic etiam *schol. Vergilii cod. i*). Nam me (*u.* 10) *Menalcas* εἰρωνικῶς dicit, quasi *Damoetae* haec exprobrans: 'mene uidere *Nymphae* an potius te, qui uites *Miconis* secabas?' 12 *daphnidos* *Probus* 228, 23: *daphnidis codd.*

15 et si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

MENALCAS

Quid domini faciant, audent cum talia fures?
non ego te uidi Damonis, pessime, caprum
excipere insidiis multum latrante Lycisca?
et cum clamarem ‘quo nunc se proripit ille?

20 Tityre, coge pecus’, tu post carecta latebas.

DAMOETAS

An mihi cantando uictus non redderet ille,
quem mea carminibus meruisset fistula caprum?
si nescis, meus ille caper fuit; et mihi Damon
ipse fatebatur, sed reddere posse negabat.

MENALCAS

25 Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cera
iuncta fuit? non tu in triuiis, indocte, solebas
stridenti miserum stipula disperdere carmen?

DAMOETAS

Vis ergo inter nos quid possit uterque uicissim
experiamur? ego hanc uitulam (ne forte recuses,
30 bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
depono; tu dic mecum quo pignore certes.

MENALCAS

De grege non ausim quicquam deponere tecum:
est mihi namque domi pater, est iniusta nouerca,
bisque die numerant ambo pecus, altera et haedos.
35 uerum, id quod multo tute ipse fatebere maius,
insanire libet quoniam tibi, pocula ponam
fagina, caelatum diuini opus Alcimedontis,

PR 27 inchoat V

16 facient *ervey*¹ 20 post] sub *GLK V, 573, 2* 25 aut] *haud cghvx* (*haut eε, Expl.*): *om. n* 26 iuncta *ε, Rufin. 42, 3 et 61, 30, Seru., schol. Bern. u. l.*: uincta *PRωγ, Seru. (codd. HR), Prisc. 8, 47, schol. Bern.; cf. buc. 2, 32 ‘calamos cera coniungere’* 27 stipula miserum *V (corr. V²)* 31 certas *c* 34 altera «*quidam*» *ap. schol. Bern., ut uid. («quidam synaloepham putant»)*, *Schrader; nam est in prouerbio nouercarum tristitia: alter codd., schol. Ver. («alteruter etiam haedos»)*, *Seru. («alter de nouerca intellegamus, nec nos moueat, quod ‘alter’ dixit de femina», quod mihi uix credibile uidetur)*

lenta quibus torno facili superaddita uitis
diffusos hedera uestit pallente corymbos.

- 40 in medio duo signa, Conon et — quis fuit alter,
descripsit radio totum qui gentibus orbem,
tempora quae messor, quae curuus arator haberet?
necdum illis labra admoui, sed condita seruo.

DAMOETAS

- Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit
45 et molli circum est ansas amplexus acantho,
Orpheaque in medio posuit siluasque sequentis:
necdum illis labra admoui, sed condita seruo.
si ad uitulam spectas, nihil est quod pocula laudes.

MENALCAS

- Numquam hodie effugies; ueniam quocumque uocaris.
50 audiat haec tantum uel qui uenit: ecce Palaemon.
efficiam posthac ne quemquam uoce lacessas.

DAMOETAS

Quin age, si quid habes; in me mora non erit ulla,
nec quemquam fugio: tantum, uicine Palaemon,
sensibus haec imis (res est non parua) reponas.

PALAEMON

- 55 Dicite, quandoquidem in molli consedimus herba.
et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos,
nunc frondent siluae, nunc formosissimus annus.

PRV 52 desinit V

38 facili $\text{ikz}\Lambda\gamma^1$, *schol. Ver. (ut uid.)*, *Seru. ad Aen. 6, 137, agnoscit Seru. hic* («legitur tamen et torno facili ad excludenda duo epitheta, quod est in latinitate uitiosum, si sit 'lenta facilis uitis'») et *ad Aen. 2, 392: facilis VΦny* (facilis P, factis P^x), *Donatus ap. Seru.: fragilis Ra. Vide Timpanaro 151–153.* 'Facilis' hic 'agilis, mobilis' ualet (*Thll VI.1, 60, 72*) 39 haedera R: edera PV (corr. V²), «sine aspiratione dici debet» *Expl.* 48 spectas] spectes bd 50 qui dist. P²; «uel qui quasi requirentis est, cum subito Palaemon adueniat. Alii distinguunt uel qui uenit» *Seru.*; «mora adhibenda ante uel» *schol. Ver. Intellige: 'haec audiat, si uis, hic homo qui uenit' (uide OLD s.u. 'uel', 1, et cf. Plaut. Amph. 917 'uel hunc rogato Sosiam'; Theocr. 5, 63–65 ἄλλὰ τὸν ἄνδρα, αἰ λῆς, τὸν δρυτόμον βωστρήσομες [...]: ἔστι δὲ Μόρσων)* 51 nec Pγ lacesses Λ 55 in om. nδ

incipi, Damoeta; tu deinde sequere, Menalca.
alternis dicetis : amant alterna Camenae.

DAMOETAS

60 Ab Ioue principium Musae, Iouis omnia plena :
ille colit terras, illi mea carmina curae.

MENALCAS

Et me Phoebus amat : Phoebo sua semper apud me
munera sunt, lauri et suaue rubens hyacinthus.

DAMOETAS

Malo me Galatea petit, lasciua puella,
65 et fugit ad salices et se cupit ante uideri.

MENALCAS

At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas,
notior ut iam sit canibus non Delia nostris.

DAMOETAS

Parta meae Veneri sunt munera: namque notauit
ipse locum aëriae quo congressere palumbes.

MENALCAS

70 Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta
aurea mala decem misi; cras altera mittam.

DAMOETAS

O quotiens et quae nobis Galatea locuta est!
partem aliquam, uenti, diuum referatis ad auris!

MENALCAS

Quid prodest quod me ipse animo non spernis, Amynta,
75 si, dum tu sectaris apros, ego retia seruo?

PR 71 desinit P (subditur γ)

59 *Damoetae tribuit P¹ (corr. P²)* 60 *Musae genitio uel uocatio casu
interpr. Seru. (cf. Arat. Phaen. 1; Theocr. 17, 1 Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα καὶ ἐς Δία
λήγετε Μοῖσαι; Cic. Arat. frg. 1 ‘A Ioue Musarum primordia’) 66 at ωγ,
Don. ad Ter. Eun. 85, Phorm. 107: ad PRac, schol. Bemb. ad Ter. Eun. 85
69 concessere b, GLK VII, 285, 24, Schrader; «congressere nidificauere» Seru.;
subaudi ‘nidos’ ut in Gell. 2, 29, 5 74 me om. Ra amyntas γ*

DAMOETAS

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla;
cum faciam uitula pro frugibus, ipse uenito.

MENALCAS

Phyllida amo ante alias; nam me discedere fleuit,
et longum 'formose, uale, uale,' inquit Iollas.

DAMOETAS

80 Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,
arboribus uenti, nobis Amaryllidos irae.

MENALCAS

Dulce satis umor, depulsis arbutus haedis,
lenta salix feto pecori, mihi solus Amyntas.

DAMOETAS

Pollio amat nostram, quamuis est rustica, Musam:
85 Pierides, uitulam lectori pascite uestro.

MENALCAS

Pollio et ipse facit noua carmina: pascite taurum,
iam cornu petat et pedibus qui spargat harenam.

DAMOETAS

Qui te, Pollio, amat, ueniat quo te quoque gaudet;
mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.

MENALCAS

90 Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Maeui,
atque idem iungat uulpes et mulgeat hircos.

γR

77 uitula GLK V, 643, 33, *Macrob.* 3, 2, 15, *Seru.*, *schol. Iuu.* 9, 117: uitulam
codd., *Non.* 313, 31, *DSeru. ad buc.* 5, 75, *Expl.*, *Prisc.* 8, 68; 16, 4; 17, 204; 18,
79 79 «sane 'longum uale' ita ait, ut 'toruum clamat': pro aduerbio nomen
posuit» *Seru.*, sed longum cum inquit iungendum, quasi discessus diutius
tardaretur Iollas *Burman*: iolla *codd.*, *Seru.*, *Expl.*, *schol. Bern.*, *Gramm.*:
iollam n; uide quae disserui in «MD» 65, 2010, 137-146 81 amaryllidos n
(cf. *buc.* 2, 14): amaryllidis γRω 84 est] sit dhilzΛ (praeter n), *Seru.*
88 «quo te quoque gaudet, subaudis 'uenisse'» *Seru.* 89 fluant illi] fluunt
riuis GLK VIII, 48, 1; 85, 8 illi] illis *Hier. in Hierem.* 2, 100 (112) 90 quid
R (corr. R^x) uauium R, *schol. Bemb. ad Ter. Adolph.* 701 91 mulceat γRa
(corr. γ¹)

DAMOETAS

Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
frigidus, o pueri — fugite hinc! — latet anguis in herba.

MENALCAS

98 Cogite oues, pueri: si lac praeceperit aestus,
99 ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.

DAMOETAS

94 Parcite, oues, nimium procedere: non bene ripae
95 creditur; ipse aries etiam nunc uellera siccatur.

MENALCAS

96 Tityre, pascentes a flumine reice capellas;
97 ipse, ubi tempus erit, omnis in fonte lauabo.

DAMOETAS

100 Heu heu, quom pingui macer est mihi taurus in eruo.
idem amor exitium pecori pecorisque magistro.

MENALCAS

Hisce arte — neque amor causa est — uix ossibus haerent;
nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

γR

98–99 post u. 93 transp. Cartault (123 n. 2), qui tamen etiam uu. 94–95 post u. 97 transtulit; uide A. Klotz, «*NJA*», 45, 1920, 150 98 aestas Ra
100 heu heu Radegδ, *GLK VIII*, 218, 16; 265, 29 (cf. *buc.* 2, 58; *Theocr.* 4, 26; 5, 86): heu γr: eheu bfhiklxyze, *Probus* 256, 2, *Seru. ad Aen.* 2, 69, *Expl.*: heheu cvno quom *Havet*, «*RPh*» 38, 1914, 165–168 ('eheu, quom' inuenitur etiam in *Plaut. Capt.* 995; *Mil.* 1358; *Poen.* 791; *Ter. Andr.* 622–623; *Acc. trag.* 346; uide *Hofmann* 14): quam codd. eruo γcfhiklyzδ, *GLK VIII*, 218, 17, *Seru. ad Aen.* 2, 69, *Expl.*: aruo γ¹Rω: herba no 101 est post exitium add. γ¹Ravo: post pecori add. γbh: post magistro add. cgkrxyzndεγ², *schol. Bern.*: om. defil, *GLK VIII*, 205, 12 102 hisce arte scripsi: his certe codd., *Expl.*, *Don. ad Ter. Eun.* 269 (hisce certe codd. *BMNJY*), qui tamen adnotat «'hisce' pro 'hi' uetuste»: hi certe *Stephanus*. Vide quae disserui in «*MD*» 67, 2009, 203–208 neque] nec nδ

DAMOETAS

Dic quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
 105 tres pateat caeli spatium non amplius ulnas.

MENALCAS

Dic quibus in terris inscripti nomina regum
 nascantur flores, et Phyllida solus habeto.

PALAEMON

Non nostrum inter uos tantas componere lites:
 et uitula tu dignus et hic, et quisquis amores
 110 aut metuet dulcis aut experietur amarus.
 claudite iam riuos, pueri: sat prata biberunt.

γR

105 Caeli (nomen alicuius Mantuani) testantur Expl., schol. Bern., agnoscit Seru., qui tamen aliorum interpretum ineptias sic bene refellit: «sed neutrum horum conuenit rustico: unde simpliciter intellegendus est cuiuslibet loci puteus, in quem cum quis descenderit, tantum caeli conspicit spatium, quantum putei latitudo permiserit» 107 nascuntur **bdfgilzνε**, Probus 213, 20, schol. Stat. Theb. 4, 223 108 «non: hic distinguendum» Seru. nostrum est e², Non. 257, 2, Tib. ad Aen. 4, 305 110 metuet] meruit Radke («RhM» 116, 1973, 143–148), alii alia; sed nihil mutandum: metuitur γλυκύπικρος amor quia dulcedine sua amantem in periculum trahit (cf. Aen. 4, 298 ‘omnia tuta timens’) amaros] amores r (amoros γ, corr. γ¹: ameros a: amares f)

ECLOGA IV

Sicelides Musae, paulo maiora canamus:
 non omnis arbusta iuuant humilesque myricae;
 si canimus siluas, siluae sint consule dignae.

- Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas,
 5 magnus ab integro saeculorum nascitur ordo.
 iam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna,
 iam noua progenies caelo demittitur alto.
 tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
 desinet ac toto surget gens aurea mundo,
 10 casta faue Lucina: tuus iam regnat Apollo.
 Teque adeo decus hoc aeuī, te consule, inibit,
 Pollio, et incipient magni procedere menses;
 te duce, si qua manent sceleris uestigia nostri,
 inrita perpetua soluent formidine terras.
 15 ille deum uitam accipiet diuisque uidebit
 permixtos heroas et ipse uidebitur illis,
 pacatumque reget patriis uirtutibus orbem.
 Ac tibi prima, puer, nullo munuscula cultu
 errantis hederas passim cum baccare tellus
 20 mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
 ipsae lacte domum referent distenta capellae
 ubera, nec magnos metuent armenta leones.
 23 [ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.]

γR

4 cum(a)ei **Rafgyzε**: cymaei γω 7 demittitur γω: dimittitur **Radfghil**:
 promittitur *Fulg.* 103, 2 8 nascenti, puero quo *Flintoff* («CR» 23, 1973, 10
 sq.): n. p., quom *Kraggerud* («SO» 64, 1989, 110 sqq.). Quo ualet 'quo
 auctore, cuius inceptis'; quom *autem prodigiosi pueri uirtutem praeterit*
 9 desinit **bg** surgit **bfgr** 18 ac **Ran** (cf. *Aen.* 1, 174): at γω, *Seru.* nulla
 puer primo **Ra**? 20 fundit γ (corr. γ¹), *Macrob.* 6, 6, 18 21 referant γ
 (corr. γ¹) 23 *u. seclusi* («Rh. Mus.» s.p.), fortasse ab interpolatore antiquo
 fictum ad *uu.* 18–22 imitandos: ante *u.* 21 *transp.* *Klouček* fundet x, *suo*
Marte coniecit Campbell, «CR» 52, 1938, 54–56, *uersum* 23 ante 21 collocans,
 ut sit 'ipsa tellus flores, quasi cunabula, tibi fundet'

- occidet et serpens, et fallax herba ueneni
 25 occidet; Assyrium uulgo nascetur amomum.
 At simul heroum laudes et facta parentis
 iam legere et quae sit poteris cognoscere uirtus,
 molli paulatim flauescet campus arista
 incultisque rubens pendebit sentibus uua
 30 et durae quercus sudabunt roscida mella.
 pauca tamen suberunt priscae uestigia fraudis,
 quae temptare Thetin ratibus, quae cingere muris
 oppida, quae iubeant telluri infindere sulcos.
 alter erit tum Tiphys et altera quae uehat Argo
 35 delectos heroas; erunt etiam altera bella
 atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
 hinc, ubi iam firmata uirum te fecerit aetas,
 cedet et ipse mari uector, nec nautica pinus
 mutabit merces; omnis feret omnia tellus.
 40 non rastros patietur humus, non uinea falcem;
 robustus quoque iam tauris iuga soluet arator.
 nec uarios discet mentiri lana colores,
 ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
 murice, iam croceo mutabit uellera luto;
 45 sponte sua sandyx pascentis uestiet agnos.
 ‘Talia saecla’ suis dixerunt ‘currite’ fuis
 concordēs stabili fatorum numine Parcae.
 adgrede o magnos (aderit iam tempus) honores,
 cara deum suboles, magnum Iouis incrementum!
 50 aspice conuexo nutantem pondere mundum,

γR

26 at γω (ad c), *Non.* 331, 34: ac Raynδ (hac f) parentis γω, *Non.*, *Eus.* 184, 20, *Seru.*, *Expl.*: parentum γ¹Ra (cf. heroum) 28 flauescet γ¹ω, *Lact. diu. inst.* 7, 24, *schol. Bern.*: flauescit γRabf 32 thetin Rakxy: t(h)etim γω 33 tellurem infindere sulco Ra, sed cf. *Aen.* 5, 142 ‘infindunt ... sulcos’ 44 mutauit iδ, *Non.* 549, 18 46 talia saecla] *accusatio casu accipiendum, cum currite hic ‘percurrite’* («uoluite» *DSeru.*) ualeat (cf. *Aen.* 3, 191; 5, 862; *Symm. orat.* 3, 9; *Lycophr. Alex.* 584 sq.): male quidam talia saecla uocatio casu intellegunt (uide *P. Corssen*, «*PhW*» 34, 1914, 160, qui etiam stabili fatorum numine cum currite iungit)

terrasque tractusque maris caelumque profundum;
aspice uenturo laetantur ut omnia saeclo!

O mihi tum longae maneat pars ultima uitae,
spiritus et quantus sat erit tua dicere facta!

55 non me carminibus uincat nec Thracius Orpheus
nec Linus, huic mater quamuis atque huic pater adsit,
Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.

Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,
Pan etiam Arcadia dicet se iudice uictum.

60 Incipe, parue puer, risu cognoscere matrem:
matri longa decem tulerunt fastidia menses.

γR 52 inchoat P

52 laetantur **Ran** (cf. *buc.* 5, 6 sq. et *Aen.* 6, 855 sq.; 8, 190–192): laetentur **Pωγ**, *schol. Bern.* 53 tam *recc.*, *Seru. codd. PR* longe **Pfγ** 54 quantus ego («CQ» s.p.), *uide D. Kovacs*, «CQ» 61, 2011, 314 sq.: quantum *codd. Hic ποιότης, haud ποσότης, significatur: spiritus et quantus ualet 'et tam ingens ingenium'. Bene explicat Seru.: «utinam possim frui uita longissima et habere tantum spiritum, quantus possit sufficere ad tuae uirtutis commemorationem»* (cf. *Aen.* 10, 772 'oculis spatium emensus quantum satis hastae'; *Liu.* 25, 33, 4 'merces quanta uel pro bello satis esset dabatur') 55 uincat **Pγ¹**, *Apthon.* 66, 29, *Eus.* 186, 15 (ὄν μ' ἐκπλήξειεν; *uide B. Baldwin*, «*AJPh*» 97, 1976, 364), cf. *Sac.* 504, 13 ('non me carminibus superet nec Phoebi cultor'): uincet **P²Rωγ**. Non ... uincat *hic 'uincere non poterit' ualet: «tanta est materia tuae laudis, ut etiam humile ingenium in ea supra omnes possit excellere» Seru.* (cf. *buc.* 2, 26; *georg.* 2, 136 sqq.; *Prop.* 1, 9, 5 sq. 'non me Chaoniae uincant in amore columbae / dicere'; *Ou. met.* 4, 178 sq.) 57 orphi **Racny¹**, *Macrob.* 5, 17, 19, *Prisc.* 7, 8 et 14, sed cf. *georg.* 4, 545 et 553; *uariam lectionem metri causa ortam suspicor* (cf. *Aen.* 5, 184) 58 arcadia mecum] arcadiedicacat **P** (*corr. P²*) 59 *om. γ* (*add. γ¹*) arcadiae **Ra** (arcadie **P**, *corr. P²*) dicet **P²ee**, *Macrob.* 5, 14, 6, *Eus.* 186, 17 (ὄνθέξεταί): dicat **Rωγ¹** (dicacat **P**), *Rufin.* 51, 21. *Futurum dicet difficilium est et significat nullum dubium esse quin poeta praestantior sit etiamsi Pan ipse certatim canat* (cf. *Hor. carm.* 3, 3, 7 sq. 'si fractus inlabatur orbis, / impavidum ferient ruinae'); *uide A. Ernout-F. Thomas, Syntaxe Latine, Paris 1972², 381* 61 matris **P²γ** tulerunt **P²** (tulerum **P**) **RΦo**, *Don. ad Ter. Eun.* 20, *Probus* 259, 8 (cf. *Aen.* 2, 774): tulerant **de²ghklzΛ**: tulerint **b²k²x²o²**; «alii abstulerint legunt» *Seru.*

incipi, parue puer: qui non risere parentes,
nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

PR

62 qui *Quint.* 9, 3, 8-9 («*ex illis enim, qui non risere, hic quem non dignata*»), *def. Politianus* (*Misc.* 1, 89): cui *codd., Eus., Seru., schol. Bern.:* quoi *recc., def. Sabbadini.* *Figura in numero a Quintiliano laudata maxime conuenit huic loco leporis pleno* (cf. e.g. *illa usitata locutio 'ex eo numero, qui'*). *Nulla modo fieri potest ut rhetor ille clarissimus uitiose reminiscatur Vergiliani uersus, cum de ipsa singulari uerborum conformatione scienter et diligenter disceptet* *parentes codd., Quint., Seru., schol. Bern.:* *parenti Schrader, Bonnell ad Quint.* 9, 3, 8. *Parentes accusatiuus est, id quod iam Scaliger ad Catull.* 61, 219, *Lindsay ad Plaut. Capt.* 481 et *Perret probauerunt: nam 'ridere aliquem' significare potest non solum 'deridere', sed etiam 'erga aliquem benigne ridere'* (cf. e.g. *Plaut. Capt.* 481; *Catull.* 53, 1; *Cic. opt. gen.* 11; *Ou. ars* 1, 87; *Petron.* 61, 4; *uide OLD s.u. 'rideo', 5a*), *quasi puer hic ad parentes sibi ioca facientes adrideat* (cf. *Catull.* 61, 216 sqq.) 63 hunc] *hos Schrader cubili est P²ωγ¹, Quint., Don. ad Ter. Phorm.* 49, *Seru. ad Aen.* 1, 79: *cubile est P²bfyy: cubilest R: cubili r*

ECLOGA V

MENALCAS MOPSVS

MENALCAS

Cur non, Mopse, boni quoniam conuenimus ambo,
tu calamos inflare leuis, ego dicere uersus,
hic corylis mixtas inter considimus ulmos?

MOPSVS

Tu maior: tibi me est aequum parere, Menalca,
5 siue sub incertas Zephyris motantibus umbras
siue antro potius succedimus. aspice ut antrum
siluestris raris sparsit labrusca racemis.

MENALCAS

Montibus in nostris solus tibi certat Amyntas.

MOPSVS

Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?

MENALCAS

10 Incipe, Mopse, prior, si quos aut Phyllidis ignis
aut Alconis habes laudes aut iurgia Codri.
incipe: pascentis seruabit Tityrus haedos.

MOPSVS

Immo haec, in uiridi nuper quae cortice fagi
carmina descripsi et modulans alterna notauis,
15 experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.

MENALCAS

Lenta salix quantum pallenti cedit oliuae,

PR

3 considimus **cdekΛγ**¹, def. Heinsius (cf. Calp. Sic. 1, 6 'cur non succedimus umbris?'): consedimus **PRΦογ** (cf. u. 1 conuenimus; buc. 3, 55); «consedimus pro considimus» schol. Bern. 8 certat **Rω**, Porph. ad Hor. epod. 11, 18, Seru., Expl.: certet **Peογ**, Arus. 459, 2, Rufin. 56, 10, ps. Acro ad Hor. sat. 2, 5, 19, sed cf. uu. 9 et 15. Si certat legis, sensus est: 'solus Amyntas tam insolens est ut non uereatur tecum certare' 9 phoebum certet **dilz** 15 iubeto **Pωγ** (cf. Aen. 10, 53): iubeto ut **Rabfgxyz**, sed nullus Bucolicorum uersus in hephthemimere eliditur, uide N.-O. Nilsson, «Eranos» 53, 1955, 199 sq.

puniceis humilis quantum saliuca rosetis,
iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.
sed tu desine plura, puer: successimus antro.

MOPSVS

- 20 Exstinctum Nymphae crudeli funere Daphnin
flebant (uos coryli testes et flumina Nymphis),
cum complexa sui corpus miserabile nati
atque deos atque astra uocat crudelia mater.
non ulli pastos illis egere diebus
25 frigida, Daphni, boues ad flumina; nulla nec amnem
libauit quadripes nec graminis attigit herbam.
Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones
interitum montesque feros siluasque loquuntur.
Daphnis et Armenias curru subiungere tigris
30 instituit, Daphnis thiasos et ducere Bacchi
et foliis lentas intexere mollibus hastas.
uitis ut arboribus decori est, ut uitibus uuae,
ut gregibus tauri, segetes ut pinguibus aruis,
tu decus omne tuis. postquam te fata tulerunt,
35 ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo.
grandia saepe quibus mandauimus hordea sulcis,
infelix lolium et steriles nascuntur auenae;
pro molli uiola, pro purpurea narcisso

PR 17-34 Π₁

20 daphnim P, euan. in Π₁ 25 nec Λ: necque P: neque P²RΦε, euan. in Π₁.
'Nec' ante uocalem ponitur etiam in Aen. 2, 430; 5, 669; 9, 152 et 428; 11, 382
et 801; 12, 207 et 352 (cf. 6, 2) 27 gemuisse Ra 28 montesque feros
siluasque Markland ad Stat. silu. 2, 5, 13: m. feri siluaeque P^xRΠ₁ωγ, Seru.
(sed ex interpr. accusatiuos uidetur legisse), schol. Bern.: m. ferunt siluaesque
P. Vna cum animalibus et montes et siluae collacrimant (cf. Theocr. 7, 74 sq.;
Bion 1, 31 sq.): loquuntur est impersonaliter dictum, ut in Aen. 1, 731
29 armenia Ra 30 et ducere scripsi, uide «MD» 67, 2011, 209 sqq.: inducere
codd., sed post instituit superuacaneum est inducere, id est 'nouum morem
instituire': indicere Heinsius, cl. Aen. 11, 737. Thiasos ducere proprium est pro
θιάσους ἄγειν (cf. Eur. Bacch. 115; Aen. 6, 517 sq. 'euhantis orgia circum /
ducebat Phrygias') 38 uiola P^xωγ: uiolae P: uiola et Ra purpurea Diom.
453, 36 (cf. Theocr. 1, 33; Meleag. 46, 2 G.-P.): purpureo codd., DSeru., schol.
Bern.

carduus et spinis surgit paliurus acutis.

- 40 spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
pastores (mandat fieri sibi talia Daphnis),
et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen:
‘Daphnis ego in siluis, hinc usque ad sidera notus,
formosi pecoris custos, formosior ipse.’

MENALCAS

- 45 Tale tuum nobis carmen, diuine poeta,
quale sopor fessis in gramine, quale per aestum
dulcis aquae saliente sitim restinguere riuo.
nec calamis solum aequiperas, sed uoce magistrum:
fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
50 nos tamen haec quocumque modo tibi nostra uicissim
dicemus Daphninque tuum tollemus ad astra;
Daphnin ad astra feremus: amaui nos quoque Daphnis.

MOPSVS

- An quicquam nobis tali sit munere maius?
et puer ipse fuit cantari dignus, et ista
55 iam pridem Stimichon laudauit carmina nobis.

PR

39 acutus γ (corr. γ^1) 40 umbras] aras **Ra** 45 nobis carmen er, *Probus* 233, 32: carmen nobis **PR** $\omega\gamma$, *cod. Auson.*, *Rufin.* 58, 23, *Prisc.* 7, 336, *sed uide Lachmann ad Prop.* 1, 6, 25 («male uulgo carmen nobis, quasi in nobis et fessis sit expressa anthitesis»). Bene tuum et nobis adiacent, quod habet colorem uiuidae et antiquae locutionis: uide *Hofmann* 121, et cf. *buc.* 1, 7 ‘ille mihi’; 72 ‘his nos’; 75 ‘ego uos’; 2, 28 ‘mecum tibi’; 3, 17 ‘ego te’ 46 fessis] lassis **Rano** 49 ab illo] apollo **Ra** 51 ante u. 50 collocant **P** γ (ord. rest. **P**²) daphnimque **P** 52 daphnim **P** 53 quicquid γ (corr. γ^1) munera **Pci** γ (corr. γ^1) 54 ipse] an ille? *Alludit enim Mopsus (et is quidem puer) ad puerum illum diuinum, id est Daphnin (cf. buc. 8, 49 ‘puer improbus ille’; 10, 61 ‘deus ille’). Confunditur saepe in libris ‘ipse’ cum ‘ille’ (uide e.g. Aen. 7, 110; 10, 770)* 55 stimichon **P**²**R** $\omega\gamma$, *Seru.*, *DSeru.*, *schol. Bern.* (stimicho): timichon **P**: istimichon **b**: stimicon **cer**, *Seruui cod. R, Expl. I* (stimocon *cod. L, stonicon cod. P*), *Expl. II*; cf. *Calp. Sic.* 6, 83; 7, 9 et 13: Simichon *Maas*, «*RhM*» 78, 1929, 218 sq., *cl. DSeru.* («nonnulli Stimichonem patrem Theocriti dicunt») et *schol. Theocr. prol.* (Θεόκριτος ὁ τῶν βουκολικῶν ποιητῆς Συρακούσιος ἦν τὸ γένος, πατὴρ Σιμίχου), *fortasse recte, sed de nominibus bucolicis saepe ambigitur*

MENALCAS

- Candidus insuetum miratur limen Olympi
 sub pedibusque uidet nubes et sidera Daphnis.
 ergo alacris siluas et cetera rura uoluptas
 Panaque pastoresque tenet Dryadasque puellas.
 60 nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis
 ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
 ipsi laetitia uoces ad sidera iactant
 intonsi montes; ipsae iam carmina rupes,
 ipsa sonant arbusta: 'deus, deus ille, Menalca!'
 65 sis bonus o felixque tuis! en quattuor aras:
 ecce duas tibi, Daphni, duas, altaria, Phoebo.
 pocula bina nouo spumantia lacte quotannis
 craterasque duo statuam tibi pinguis oliui,
 et multo in primis hilarans conuiuia Baccho
 70 (ante focum, si frigus erit; si messis, in umbra)
 uina nouum fundam calathis Ariusia nectar.
 cantabunt mihi Damoetas et Lyctius Aegon;
 saltantis Satyros imitabitur Alphesiboeus.
 haec tibi semper erunt, et cum sollemnia uota
 75 reddemus Nymphis, et cum lustrabimus agros.
 dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit,
 dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae,
 semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.

PR

56 lumen *Seru. ad buc. 7, 5* 59 dryadesque *Rar?zo* 61 dolum] modum
 R (corr. R¹) 64 ipsa arbusta sonant *recc., DSeru.* 65-75 *Mopso tribuit P¹*
 (corr. P²) 66 duas] dus P (corr. P²): dua γ^1 : duo *defghilrx* altaria] alteri
 ay (corr. γ^1). Altaria *illam ararum partem designant ubi superis sacrificabatur*
(uide Seruii explicationem et ThLL I, 1725, 61); ideoque uerbo aras (u. 65)
apponitur altaria, ut duae arae deo superno, id est Apollini, dicari indicentur
(cf. Aen. 9, 85 sq. 'pineae silua ... lucus' et quae Conte adnotauit ad loc.)
 68 duos *a²fghixΛ, schol. Bern., Lib. Gloss. CR 38: duas del, sed cf. Aen. 11,*
285 ('duo ... uiros'); -o ante st- *producitur, uide O. Skutsch, The Annals of Q.*
Ennius, Oxford 1985, 57 72 lycius *fikzε, sed bene Aen. 3, 401 ('Lyctius*
Idomeneus') comparat *Seru.* 77 pascuntur *ny*

ut Baccho Cererique, tibi sic uota quotannis
80 agricolae facient: damnabis tu quoque uotis.

MOPSVS

Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?
nam neque me tantum uenientis sibilus Austri
nec percussa iuuant fluctu tam litora, nec quae
saxosas inter decurrunt flumina uallis.

MENALCAS

85 Hac te nos fragili donabimus ante cicuta;
haec nos ‘formosum Corydon ardebat Alexin’,
haec eadem docuit ‘cuium pecus? an Meliboei?’

MOPSVS

At tu sume pedum, quod, me cum saepe rogaret,
non tulit Antigenes (et erat tum dignus amari),
90 formosum paribus nodis atque aere, Menalca.

PR 86 inchoat V

80 uoti Ra?, def. Heinsius; sed melior est numerus pluralis (ut in u. 79 uota) et casus ablatiuus, cum ‘damnare’ quasi ‘obligare’ hic ualeat (cf. Germ. Arat. 348 ‘uotis damnatus’) 85 donauimus R^aabefglnδ, sed ante ad tempum futurum alludit («bene anticipat et offert munus, quod ille se facturum esse promiserat» Seru.) ante] ecce Schrader 86 alexim RV 89 tum] nunc P: tunc P²b

ECLOGA VI

- Prima Syracosio dignata est ludere uersu
 nostra nec erubuit siluas habitare Thalea.
 cum canerem reges et proelia, Cynthius aurem
 uellit et admonuit: 'pastorem, Tityre, pinguis
 5 pascere oportet ouis, deductum dicere carmen.'
 nunc ego (namque super tibi erunt qui dicere laudes,
 Vare, tuas cupiant et tristia condere bella)
 agrestem tenui meditabor harundine Musam:
 non iniussa cano. si quis tamen haec quoque, si quis
 10 captus amore leget, te nostrae, Vare, myricae,
 te nemus omne canet; nec Phoebus gratior ulla est
 quam sibi quae Vari praescipsit pagina nomen.
 Pergite, Pierides. Chromis et Mnasyllus in antro
 Silenum pueri somno uidere iacentem,
 15 inflatum hesterno uenas, ut semper, Iaccho;
 serta procul, tantum capiti delapsa, iacebant
 et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
 adgressi (nam saepe senex spe carminis ambo
 luserat) iniciunt ipsis ex uincula sertis.
 20 addit se sociam timidisque superuenit Aegle,

PRV 20 desinit V

1 syracosio ω (praeter ab) γ; «Syracosio autem graece ait: nam latine 'Syracusanus' dicimus» Seru. 2 nec RVafg, imitatus est Stat. silu. 3, 3, 58 ('nec erubuit famulantis fistula Phoebi'): neque Pωγ, schol. Bern. Fortasse nec propter euphoniā scripsit; uide quae adnotauī ad buc. 5, 25 siluis Ra thalea PRVa, schol. Ver.: thalia ωγ; «Thalia ... graece ait: nam latine Thalea debuit dicere, sicut Κυθήρεια Cytherea; sed propter euphoniā contempsit ius regulae et ideo in graecitate permansit» Seru. 5 diductum P (sed uide Macrob. 6, 4, 12, Seruii adnotationem et schol. Ver.) 10 legat dlz, Prisc. 18, 87 nostrae te n 11 ulla est PR: ullast V 12 perscripsit bfgy 13 mnasyllus P: mnasyllus Raγ (mnass- γ): manasylos V: mnasylos P^xV²: mnasyllus γ¹; hoc Graecum nomen syllaba -os terminari testatur Probus 226, 15 16 procul] haud 'longe posita' sed 'a capite disiuncta' hic ualet; «nam intulit tantum capiti delapsa, ut ostenderet non longius prouolutam coronam» Seru. iacebat Pb 18 ambos ere; «ambo pro ambos» schol. Bern.

- Aegle Naiadum pulcherrima, iamque uidenti
 sanguineis frontem moris et tempora pingit.
 ille dolum ridens ‘quo uincola nectitis?’ inquit;
 ‘soluite me, pueri; satis est potuisse uideri.
 25 carmina quae uultis cognoscite; carmina uobis,
 huic aliud mercedis erit.’ simul incipit ipse.
 tum uero in numerum Faunosque ferasque uideres
 ludere, tum rigidas motare cacumina quercus;
 nec tantum Phoebos gaudet Parnasia rupes,
 30 nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Orphea.
 Namque canebat uti magnum per inane coacta
 semina terrarumque animaeque marisque fuissent
 et liquidi simul ignis; ut his ex omnia primis,
 omnia et ipse tener mundi concreuerit orbis;
 35 tum durare solum et discludere Nerea ponto
 coeperit et rerum paulatim sumere formas;
 iamque nouum terrae stupeant lucescere solem
 altius atque cadant summotis nubibus imbres,

PR

21 namque **P** (corr. **P^x**) 23 inridens **P²**; «ridens ‘inridens’» *DSeru.*
 24 *sensum bene explicat Seru.: «‘soluite me; sufficit enim, quod talis uobis
 uisus sum, ut etiam ligari possim’»* 27 uideris **Pcr** 30 mirantur **Radeilnδ**,
Rufin. 48, 5, *def. Heinsius*: miratur **Pωγ**. *Schema quod dicitur Alcmanicum*
(cf. Hom. Il. 5, 774; 20, 138; Od. 10, 513; 14, 216; uide R. Sabbadini, «Studi
Virgiliani», Mantova 1930, 164 sq.) poeta secutus est in hoc uersu, qui uidetur
graecissare 33 ex omnia **P** (*suo Marte coniecit Peerlkamp*), *schol. Bern. u. l.*:
exordia Rωγ, Macrob. 6, 2, 22, *DSeru., schol. Bern.* *Etiamsi exordia uerbum*
est a Lucretio saepe usurpatum, nihilominus omnia ex illius carmine uidetur
prorsus pendere (cf. Lucr. 1, 61 ‘ex illis sunt omnia primis’): hanc enim
imitationem confirmant et uerborum ordo (cf. Lucr. 2, 731 sq.) et ipsa
syntactica epanalexis (cf. Lucr. 2, 159 sq.; 2, 955 sq.; 3, 11 sq.; 5, 298 sq.; 5, 950
sq.; 5, 1189 sq.; 6, 528 sq. ‘omnia ... omnia’) 34 omnisa **P** (corr. **P^x**): *omnis*
probb. Kirsch, Sabbadini 38 *altius] cum superioribus iungendum (cf. Lucr.*
5, 432 sq. ‘solis rota ... altiuolans’; 5, 446 ‘a terris altum secernere caelum’):
cum inferioribus iungit Seru. («quemadmodum cadant imbres nubibus in
altum leuatis»); sed nusquam atque postponitur in Vergilio. Adde huc quod
etiam in uu. 35 sq. ultra hexametri mensuram extenditur enuntiatum utque
Raf nubibus] signibus (*scil. ex ignibus*) **Ra**

- incipiant siluae cum primum surgere cumque
 40 rara per ignaros errent animalia montis.
 Hinc lapides Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
 Caucasiasque refert uolucris furtumque Promethei.
 his adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
 clamassent, ut litus ‘Hyla, Hyla’ omne sonaret;
 45 et fortunatam, si numquam armenta fuissent,
 Pasiphaen niuei solatur amore iuueni.
 a, uirgo infelix, quae te dementia cepit?
 Proetides implerunt falsis mugitibus agros,
 at non tam turpis pecudum tamen ulla secuta est
 50 concubitus, quamuis collo timuisset aratrum
 et saepe in leui quaesisset cornua fronte.
 a, uirgo infelix, tu nunc in montibus erras:
 ille latus niueum molli fultus hyacintho
 ilice sub nigra pallentis ruminat herbas
 55 aut aliquam in magno sequitur grege. ‘claudite, Nymphae,
 Dictaeae Nymphae, nemorum iam claudite saltus,
 si qua forte ferant oculis sese obuia nostris
 errabunda bouis uestigia; forsitan illum
 aut herba captum uiridi aut armenta secutum
 60 perducant aliquae stabula ad Gortynia uaccae.’
 Tum canit Hesperidum miratam mala puellam;
 tum Phaethontidas musco circumdat amarae
 corticis atque solo proceras erigit alnos.

PR 48 *inchoat M*

40 ignaros Ra: ignotos Pωγ 41 hic Pγ (corr. γ¹) 42 caucaseasque
 defghklxyze 43 hylan *dist.* P² 49 secuta est Rωγ, *Macrob.* 4, 6, 3: secuta
 MPxz. *Vide Wagner, Quaest. Virg.* XV, 1 50 timuissent Ra
 51 qu(a)esissent Pφ₁, *schol. Bern.* 60 cortynia MR 61–63 *post u. 73*
collocandos censuit Courtney («QUCC», n.s. 34, 1990, 111), sed traditus ordo
efficit ut Sileni cantus a breuiore fabula ad longiorem procedat, quasi pondere
rerum crescente. Si ordinem mutas, Galli magnificatio minus ponderis habet
 61 tunc cinoδγ 62 tunc Seru. *ad buc.* 9, 19 (*sed tum hic*) amaro Ra, *sed*
amarae corticis testantur Quint. 1, 5, 35, *Gramm., Lib. Gloss.* CO 2320

- tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
 65 Aonas in montis ut duxerit una sororum,
 utque uiro Phoebi chorus adsurrexerit omnis;
 ut Linus haec illi diuino carmine pastor
 floribus atque apio crinis ornatus amaro
 dixerit: ‘hos tibi dant calamos, en accipe, Musae,
 70 Ascraeo quos ante seni, quibus ille solebat
 cantando rigidas deducere montibus ornos.
 his tibi Grynei nemoris dicatur origo,
 ne quis sit lucus quo se plus iactet Apollo.’
 Quid loquar aut Scyllam Nisi, quam fama secuta est
 75 candida succinctam latrantibus inguina monstribus
 Dulichias uexasse rates et gurgite in alto
 a! timidos nautas canibus lacerasse marinis;
 aut ut mutatos Terei narrauerit artus,
 quas illi Philomela dapes, quae dona pararit,
 80 quo cursu deserta petiuerit et quibus ante
 infelix sua tecta super uolitauerit alis?
 Omnia, quae Phoebus quondam meditante beatus
 audiit Eurotas iussitque ediscere laurus,
 ille canit, pulsae referunt ad sidera ualles;

MPR

64–73 *post u. 81 collocandos censuit Scaliger teste Heyne, sed non est molesta haec Hesiodica fabula de Gallo inter Scyllam et Hesperidas posita; praeterea interrogatio rhetorica quid loquar (u. 74) indicium facit Sileni carmen iam inclinari ad conclusionem* 65 dixerit **MRa**: duerit **P** (corr. **P**²) 66 atque **e**, *Arus. 454, 28* 73 nec **P**²**Rad** quis] qui **MP**²**Rdhkzφ**₁ 74 loquaor **P** (corr. **P**^x); «alii loquor, alii loquar» *Lib. Gloss. SC 159* aut] ut **Ra**? *def. Heyne aliique, sed est probanda uariatio* quid loquar aut Scyllam ... aut ut ... narrauerit artus (*u. 78*): *nam quam fama secuta est idem ualet ac ‘de qua Silenus famae adsentiens narrat’. In errorem uersatur Seruius, qui aut post Nisi subaudiendum putat, ita ut Scylla Nisi a Scylla Phorci discernatur* secuta est **M**?**PR**²**ω**: secutast **R** 78 ut *om.* **Mef** (*add. M*¹): in **l**: cum *Non. 527, 17* narrauerat **Ra**? actus **Ra** 79 pararet **Pdfglφ**₁ (corr. **P**^x) 80 ante *codd.*, *id est ‘ante ultimum discessum’ et est commouendis animis apta notatio: alte Ribbeck* 81 infelix *dist. M*² supra **Ra** 83 discere **P** laurus **M** (*cf. buc. 8, 13 et 82*): lauros **PRωγ**

85 cogere donec ouis stabulis numerumque referri
iussit et inuito processit Vesper Olympo.

MPR 86 *desinit* **R** (*subditur a*)

85 referri **M^xP^xcfikxyφ₁γ** (cf. *Aen.* 5, 772 sq.; 7, 468 sq. 'iubet arma parari, / tutari Italiam, detrudere finibus hostem' 11, 83 sq.); referre **MPRω**, *Non.* 381, 20, *DSeru.* («referre recensere», cf. *georg.* 4, 436)

ECLOGA VII

MELIBOEVS CORYDON THYRSIS

MELIBOEVS

Forte sub arguta consederat ilice Daphnis,
compulerantque greges Corydon et Thyrsis in unum,
Thyrsis ouis, Corydon distentas lacte capellas,
ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
5 et cantare pares et respondere parati.
huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
uir gregis ipse caper deerrauerat: atque ego Daphnin
aspicio. ille ubi me contra uidet, 'ocius' inquit
'huc ades, o Meliboe; caper tibi saluus et haedi;
10 et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
huc ipsi potum uenient per prata iuueni,
hic uiridis tenera praetexit harundine ripas
Mincius, eque sacra resonant examina quercu.'
quid facerem? neque ego Alcippen nec Phyllida habebam
15 depulsos a lacte domi quae clauderet agnos,
et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum;
posthabui tamen illorum mea seria ludo.
alternis igitur contendere uersibus ambo

MPa 12 inchoat V

2 gregem n unum] undam P (corr. P²) 5 parati] periti noδ, Schrader, cl. buc. 10, 32 et ps. Theocr. 8, 4 ἄμφω συρίσδεν δεδατημένω, ἄμφω αἰίδεν. Sed bene Wagner: «melius parati, quod promptam facultatem exprimit»; adde huc, quod exquisita uidetur paronomasia pares ... parati (uide Norden ad Aen. 6, 204 sqq.) 6 huc Mehilxy²zγ (huic γ), Seru.: hic Παωγ, Seru. ad Aen. 10, 709; «huc pro hic» schol. Bern. myrtus fnoγφ₁, schol. Med. 7 daphnim Pa 10 quis cγ 11 ueniunt a 15 agnos] hedos M (corr. M^A) 18 aeternis γ (corr. γ¹) ambos Mφ₁ (corr. M^x)

coepere, alternos Musae meminisse uolebant.

20 hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.

CORYDON

Nymphae, noster amor, Libethrides: aut mihi carmen,
quale meo Codro, concedite (proxima Phoebi
uersibus ille facit) aut, si non possumus omnes,
hic arguta sacra pendeat fistula pinu.

THYRSIS

25 Pastores, hedera nascentem ornate poetam,
Arcades, inuidia rumpantur ut ilia Codro;
aut, si ultra placitum laudarit, baccare frontem
cingite, ne uati noceat mala lingua futuro.

CORYDON

Saetosi caput hoc apri tibi, Delia, paruus
30 et ramosa Micon uiuacis cornua cerui.
si proprium hoc fuerit, leui de marmore tota
puniceo stabis suras euincta coturno.

THYRSIS

Sinum lactis et haec te liba, Priape, quotannis
exspectare sat est: custos es pauperis horti.
35 nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
si fetura gregem suppleuerit, aureus esto.

MPaV

19 uolebam r?y? «si uolebant, sensus est: 'Musae utriusque meminerant', ut
'amant alterna Camenae' (buc. 3, 59). Sed multi uolebam legunt, ut sit:
'optabam, o Musae, meminisse alternos', id est omnia quae dixerunt tenere;
nam et in fine dicturus est 'haec memini' (u. 69)» Seru. At si uolebant accipis,
intellige potius: 'haec certamini erat a Musis imposita lex, ut pastores alternis
uicibus cantarent' 22 phoebo V 23 possumus M¹P²αωγ¹, Diom. 418, 15,
Dosit. 423, 18, Seru.: possimus MPVcry 24 pendebis γ (corr. γ¹), DSeru.
pino bγ¹ 25 nascentem Vbise, Seru.: nascente M: crescentem M^APaωγ, ps.
Acro ad Hor. carm. 1, 1, 29, Seru. ad buc. 4, 19, Expl. Nascentem ualet
'primos gradus facientem' (uide OLD s.u. 'nascor', 1c), quasi sit 'uiam
Musarum nuper ingressum', id quod congruit cum uati ... futuro (u. 28); lectio
crescentem fortasse ex glossemate orta est 26 codri γ (corr. γ¹)
27 laudabit γ (corr. γ¹) 29 uarias lectiones hoc apri et hoc capri (scil. metri
causa ortas) testatur DSeru.

CORYDON

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
 candidior cycnis, hederā formosior alba,
 cum primum pasti repetent praesepia tauri,
 40 si qua tui Corydonis habet te cura, uenito.

THYRSIS

Immo ego Sardoniis uidear tibi amarior herbis,
 horridior rusco, proiecta uilior alga,
 si mihi non haec lux toto iam longior anno est.
 44 ite domum pasti, si quis pudor, ite iuueni.

CORYDON

49 Hic focus et taedae pingues, hic plurimus ignis
 50 semper, et adsidua postes fuligine nigri.
 hic tantum Boreae curamus frigora quantum
 aut numerum lupus aut torrentia flumina ripas.

THYRSIS

Stant et iuniperi et castaneae hirsutae,
 strata iacent passim sua quaeque sub arbore poma,
 55 omnia nunc rident: at si formosus Alexis
 56 montibus his abeat, uideas et flumina sicca.

MPaV 37 desinit V

39 repetunt **cfgikrsy**: repetant γ (corr. γ^1) 41 uideor **Pa²c** (corr. **P²**)
 43 annost **Ma** (corr. **M²a²**) 45–48 uide post u. 56 49–52 Corydoni tribui,
 uide ad uu. 45–48: Thyrsidi tribuunt codd. 51 hinc γ (corr. γ^1), «nonnulli»
 ap. *DSeru.* 52 numerum] murum *A.G. Peskett* «C. R.» 32, 1918, 31.
 «subauditur 'ouium', uel similiū» *DSeru.* ripas **M^xa²ωγ**, *Seru.*, *schol.*
Bern.: ripa **P**: ripis **Ma** 53–56 Corydoni tribuunt codd. Thyrsidi tribuendos
 et post uu. 57–60 collocandos censuit quidam «doctus Britannus» ap. *Heyne*
 (quem *Gilbertum Wakefield fuisse habeo persuasum*), quod probauerunt
Perret aliique. Hos uersus consentio Thyrsidi adscribendos, cuius ingenio sane
 uidentur conuenire, sed aliter ordinaui. Nam uersibus 45–48 conuenientiae
 causa translatis (cf. *adn. ad loc.*), necesse est non solum uu. 49–52, sed etiam
 uu. 53–56 alteri cantori consequenter tribuantur 54 quaeque **MPaωγ**,
Colum. 7, 10, 8, *Non.* 326, 28 et 389, 13, *Seru. ad Aen.* 4, 444: quaeque **b²c²**
 (quamque **b**), *Bentley ad Manil.* 2, 253, sed uide *Madvig ad Cic. fin.* 5, 46,
Lachmann ad Lucr. 2, 371, *J. Wackernagel, Vorlesungen über Syntax*, I, Basel
 1926², 54 56 abeat] aberit **P^x** (aberiturt **P**): habeat **frsxnoey**

CORYDON

- 45 Muscosi fontes et somno mollior herba,
 46 et quae uos grata uiridis tegit arbutus umbra,
 47 solstitium pecori defendite: iam uenit aestas
 48 torrida, iam laeto turgent in palmite gemmae.

THYRSIS

- 57 Aret ager, uitio moriens sitit aëris herba,
 Liber pampineas inuidit collibus umbras:
 Phyllidis aduentu nostrae nemus omne uirebit,
 60 Iuppiter et laeto descendet plurimus imbri.

CORYDON

Populus Alcidae gratissima, uitis Iaccho,
 formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebō;
 Phyllis amat corylos: illas dum Phyllis amabit,
 nec myrtus uincet corylos, nec laurea Phoebi.

THYRSIS

- 65 Fraxinus in siluis pulcherrima, pinus in hortis,
 populus in fluuiis, abies in montibus altis:
 saepius at si me, Lycida formose, reuisas,
 fraxinus in siluis cedit tibi, pinus in hortis.

MPa

45–48 *post u. 56 transposui, ut amoebaea ratione uersibus 57–60 conuenienter responderent* (cf. 45 herba ~ 57 herba; 46 umbra ~ 58 umbras); *uide quae disserui in «MD» 69, 2012, 66–73* 46 *grata Peerlkamp* (cf. *georg.* 4, 402; *Ou. met.* 13, 793 ‘aestiua gratior umbra’): *rara codd., Seru.* 48 *laeto Mαωγ, quod u. 60 (laeto) respondere uidetur* (cf. *georg.* 2, 262 ‘laetum ... uitis genus’; 2, 363 sq.): *lento M^{AP}* 60 *om. P (add. P²)* 62 *myrtus] uirtus M (corr. M¹): uirtus P* 63 *dum phyllis amabit in ras. M (fortasse nec laurea phoebi M, corr. supra lineam M^x, erasit et denuo scripsit M²)* 64 *om. γ (add. γ¹) corylos] Veneris Hebrus ap. DSeru. Attamen uerba corylos ... corylos bis repetita iucunde resonant quasi imitantia cantilenam; praeterea fraxinus ... cedit tibi (u. 68) ad myrtus uincet corylos (u. 64) respondet* 65–66 «*fraxinus in siluis et post populus in fluuiis, ut est nunc, in Vari et in Hebri: prius populus in fluuiis, dein fraxinus in siluis*» *DSeru. Vide Timpanaro 146 sq.* 65 *pulcherrima] cedit tibi M (corr. supra lineam M^x, erasit et denuo scripsit M²)* 67 *at] ac M (corr. M^A): ad Py me] nos Λ (praeter ε) reuisas οη* 68 *cedet Pcb²d²g²h²s²ε², schol. Bern.; futurum Seruius legisse uidetur* (cf. 64 uincet; *uide ad 4, 59*): *cedat MPωγ*

MELIBOEVS

Haec memini, et uictum frustra contendere Thyrsin.
70 ex illo Corydon Corydon est tempore nobis.

MPa

69 concedere a (corr. a²) thyrsim a 70 uersus significat 'ex illo Corydon ἐς τὸ πᾶν ἐτητύμως κόρυδος factus est', ut bene demonstrat M. Bettini, «SCO» 21, 1972, 264 sq. corydon semel P (corr. P²)

ECLOGA VIII

Pastorum Musam Damonis et Alpheisiboei,
 immemor herbarum quos est mirata iuuenca
 certantis, quorum stupefactae carmine lynces,
 et mutata suos requierunt flumina cursus,
 5 Damonis Musam dicemus et Alpheisiboei.
 Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timaui
 siue oram Illyrici legis aequoris, — en erit umquam
 ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
 en erit ut liceat totum mihi ferre per orbem
 10 sola Sophocleo tua carmina digna coturno?
 a te principium, tibi desinam: accipe iussis
 carmina coepta tuis, atque hanc sine tempora circum
 inter uictrices hederam tibi serpere laurus.
 Frigida uix caelo noctis decesserat umbra,
 15 cum ros in tenera pecori gratissimus herba:
 incumbens tereti Damon sic coepit oliuae.

DAMON

Nascere, praeque diem ueniens age, Lucifer, alnum,
 coniugis indigno Nysae deceptus amore
 dum queror et diuos, quamquam nil testibus illis
 20 profeci, extrema moriens tamen adloquor hora.
 incipe Maenalios mecum, mea tibia, uersus.
 Maenalus argutumque nemus pinosque loquentis

MPa 19 inchoat V

4 suo Maz (corr. M^Aa²) linquerunt γ: liquerunt ghy¹: reliquerunt eir
 rursus P (corr. P²): cursu a (corr. a²) 7 en] et M (corr. M¹) 11 tibi] in te
Ladewig; «tibi desinet, id est 'in te'» *DSeru.* desinam P (cf. *Hom. Il. 3, 97* ἐν
 σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι): desino γ: desinet Mawγ¹, ps. *Acro ad Hor.*
epist. 1, 1, 1, DSeru., Expl. ad u. 6, schol. Bern.: desinit bdr. *Aliquis, hiatum*
moleste ferens, lectionem desinet (unde postea desinit) excogitauit (cf. buc. 2,
53) iussu a (corr. a²) 12 carmine P (corr. P²) 13 haederas Char. 135, 26
laurus Quint. 9, 3, 6, Char.: lauros codd., *Porph. ad Hor. carm. 1, 1, 29, Expl.,*
Isid. 17, 9, 22, schol. Bern. 14 discesserat bt 20 et extremam γ (corr. γ¹)
 adloquar MP²degl (corr. M^A) 22 pinusque Pγ (corr. P²γ¹)

- semper habet, semper pastorum ille audit amores
 Panaque, qui primum calamos non passus inertis.
 25 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 Mopso Nysa datur: quid non speremus amantes?
 iungentur iam grypes equis, aeuoque sequenti
 cum canibus timidi uenient ad pocula dammae.
 28a incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 Mopse, nouas incide faces: tibi ducitur uxor.
 30 sparge, marite, nuces: tibi deserit Hesperos Oetan.
 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 o digno coniuncta uiro: dum despicias omnis,
 dumque tibi est odio mea fistula dumque capellae
 hirsutumque supercilium promissaque barba,
 35 nec curare deum credis mortalia quemquam.
 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 saepibus in nostris paruam te roscida mala
 (dux ego uester eram) uidi cum matre legentem.
 alter ab undecimo tum me iam acceperat annus,

MPaV

24 primum Mb: primus Paωγ, *schol. Seruii cod. R, DSeru.* (cf. *buc.* 2, 32);
euan. in V. Primum tempus indicat, ex quo pastores calamos in usu habent (cf.
e.g. Lucr. 1, 66 sq. ‘primum Graius homo mortalis tollere contra / est oculos
ausus). Adde quod, si primus legis, sigmatismus nonnihil iniucunditatis
habere uidetur (primus calamos non passus inertis) 26 qui aV (corr. a²V²)
 28 timidi M^Aa²Vωγ, *Quint.* 9, 3, 6, ps. *Acro ad Hor. carm.* 1, 2, 9, *Porph. ad*
Hor. carm. 1, 29, 12, *Seru. hic, ad georg.* 1, 183 et *ad Aen.* 8, 641, *Expl., Exp.*
ad georg. 1, 183, *Gramm.:* timidae Ma, *Seru. ad Aen.* 5, 122: timidet P (timidit
 P^x): timide c damnae M (corr. M^A): lammae P (corr. P^x) 28a uersum
intercalarem habet γ: om. cett., sed cf. u. 76. Damonis et Alphisiboei carmina
tam congruenter constructa sunt, ut in utroque cantu totidem uersus
intercalares diligenter sint iterati: itaque u. 28a ad iustum numerum
complendum necessarius uidetur esse 29 incende a: incede rγ (corr. a²γ¹)
 tibi ducitur] diducitur P (corr. P²) 30 hesperos P: hesperus MaV oetan
 VtΛ: oetam MaΦε: hoeta P: oeta γ 34 promissaque MaVωγ, *Diom.* 414,
 23, *Dosith.* 417, 6, *schol. Ver., Seruii codd. aliqui:* demissaque P, *Seruui codd.*
plerique: prolissaque a²clzδεη; «promissaque barba demissa, prolissa» *Seruui*
cod. R 39 c(o)eperat krsΛ

- 40 iam fragilis poteram a terra contingere ramos:
 ut uidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 nunc scio quid sit Amor: nudis in cotibus illum
 aut Tmaros aut Rhodope aut extremi Garamantes
 45 nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt.
 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 saeuus Amor docuit natorum sanguine matrem
 commaculare manus; crudelis tu quoque, mater.
 crudelis mater magis, an puer improbus ille?
 50 improbus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 nunc et ouis ultro fugiat lupo, aurea durae
 mala ferant quercus, narcisso floreat alnus,
 pinguia corticibus sudent electra myricae,
 55 certent et cynis ululae, sit Tityrus Orpheus,
 Orpheus in siluis, inter delphinas Arion.
 incipe Maenaios mecum, mea tibia, uersus.
 omnia uel medium fiat mare. uiuite siluae:
 praeceps aërii specula de montis in undas
 60 deferar; extremum hoc munus morientis habeto.

MPaV 44 desinit V

40 a] ab MPn: ad P^x: om. o pertingere bo: perfringere n: perstringere η; «in Cornelianis contingere, in Ebri pertingere» Expl. 43 nudis Paby, Lib. Gloss. CO 2401: duris MP²a²Vωγ¹, schol. Bern. (cf. georg. 4, 203; Aen. 4, 366). Feritatem loci remoti et inhospitalis bene nudis significat; ceterum confunduntur nudi et duri etiam in schol. Bern. ad georg. 1, 58 cautibus a (corr. a²) 44 aut tmaros lrtⁿ: aut tmarus a²Vkx, ps. Acro ad Hor. carm. 1, 1, 1: aut maros MPadzγ², Probos 226, 16, DSeru.: aut marus b?f?h?γ: ismarus ω, Expl.: aut ismarus iy¹, Seru. 49 an om. γ (add. γ¹): at Ribbeck, qui post mater distinxit 49–50 ante ille¹ dist. M^xP², «multi» ap. DSeru. («geminandum <ille>: ‘ille, improbus ille puer crudelis’»), sed cf. buc. 10, 61 (‘deus ille’) 50 hunc u. eiecit Ribbeck, sed iniuria: nam non ad interrogationem ipsam responsio est, sed correctio, ut bene explicauit I. Vahlen, Opuscula academica II, Lipsiae 1908, 538 sq. (cf. Eur. Her. 558 sqq.; Callim. hymn. 4, 79 sqq.) 52 ultra γ (corr. γ¹) 56 orion Menγ (corr. M¹), cod. Auson. 58 fiat MPbfgγ¹, Don. et schol. Bemb. ad Ter. Adolph. 790, DSeru., schol. Bern. (cf. ps. Verg. Dirae 46; Ou. met. 1, 292): fiant ωγ, Don. ad Ter. Andr. 695, Prisc. 9, 26, Expl.

desine Maenaios, iam desine, tibia, uersus.
Haec Damon; uos, quae responderit Alpheisiboeus,
dicite, Pierides: non omnia possumus omnes.

ALPHEISIBOEVS

- Effer aquam et molli cinge haec altaria uitta
65 uerbenasque adole pinguis et mascula tura,
coniugis ut magicis sanos auertere sacris
experiar sensus; nihil hic nisi carmina desunt.
ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
carmina uel caelo possunt deducere lunam,
70 carminibus Circe socios mutauit Vlixī,
frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
terna tibi haec primum triplici diuersa colore
licia circumdo, terque hanc altaria circum
75 effigiem duco; numero deus impare gaudet.
ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores;
necte, Amarylli, modo et ‘Veneris’ dic ‘uincula necto’.
ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
80 limus ut hic durescit et haec ut cera liquescit
uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore.
sparge molam et fragilis incende bitumine laurus:
Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide laurum.
ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
85 talis amor Daphnin qualis cum fessa iuuenicum
per nemora atque altos quaerendo bucula lucos

MPa

65 uerbenas a (corr. a²) 68 daphnim P: daphnī M (sic etiam uu. 72, 76, 79, 84, 85, 90, 93, 94, 100, 102, 104) 69 hunc u. om. M, add. ima pagina M^A uel lunam caelo deducere possunt schol. Stat. Theb. 1, 105 70 ulixi MPlrxo, Lib. Gloss. CI 235 (cf. Aen. 2, 7; 90; 436; 3, 273; 613; 691): ulixis αωγ, Expl., schol. Bern., imitatus est Petron. 134, 12, u. 13: olixis CIL IV 1982 73 primus P (corr. P²) 74 hanc tΛ, def. Wakefield: haec MPαΦγ, Seru. ad Aen. 4, 508, schol. Bern. Licia et effigies portenta manu exhibentur; altaria autem sunt iam supra (u. 64) indicata 76 secludendum censuit Perret, sed uide quae adnotauī supra ad u. 28a 82 laurus Mo: lauros Παωγ (cf. u. 13)

propter aquae riuum uiridi procumbit in ulua
perdita, nec serae meminit decedere nocti,
talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.

90 ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,
pignora cara sui, quae nunc ego limine in ipso,
Terra, tibi mando; debent haec pignora Daphnin.

ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

95 has herbas atque haec Ponto mihi lecta uenena
ipse dedit Moeris (nascuntur plurima Ponto);
his ego saepe lupum fieri et se condere siluis
Moerin, saepe animas imis excire sepulcris,
atque satas alio uidi traducere messis.

100 ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
fer cineres, Amarylli, foras riuoque fluenti
transque caput iace, nec respexeris. his ego Daphnin
adgrediar; nihil ille deos, nil carmina curat.

ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.

105 ‘aspice: corripuit tremulis altaria flammis
sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum sit!
nescio quid certe est, et Hylax in limine latrat’.

MPa

87 concumbit Παγ (corr. P²a²γ¹), sed cf. *Aen.* 5, 481 (‘procumbit humi bos’)
98 moerin b (cf. *buc.* 9, 53 sq.): moerim MPαω exire b 102 ne
P^xa²crstxyzev 105–107 Amaryllidi tribuendos censuit Cartault (321).
Nam, cum mimica carminis forma uetet personam loquentem indicari,
ancillam aspice exclamantem nunc introduci antiqui commentatores iam
uiderunt («hoc ab alia dici debet» *DSeru.*; «forsitan ancilla dicit» schol. Bern.).
Ambigitur tamen utrum ancilla an domina uersum 107 dicat: dominae
tribuunt plerique, at Ribbeck etiam bonum sit includit κατ’ἀντιλαβήν. Ego
uero puto uu. 105–107 ancillae esse tribuendos: haec enim bonis ominibus
aliquam fidem adiungit (nescio quid certe est); proinde domina, antea
dubitans (u. 108 credimus?), denique ad credendum et ipsa adducitur (u. 109
ab urbe uenit ... Daphnis) 106 bonus γ (corr. γ¹) 107 certe est MP²a²Φε,
DSeru., schol. *Seruü cod. R*: certest Pa: certi est M^xΛ: certum est *Fulg.* 84, 6
Hylax ed. Antoni Zarotti, Mediolani 1475; ὕλακτέω et ‘Hylactor’ (*Ou. met.* 3,
224) bene comparauit A. Mancinellus (Romae 1490): hylas codd., *Fulg.*, *Seruü*
cod. R, *Expl.*, schol. Bern.

credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
parcite, ab urbe uenit, iam parcite carmina, Daphnis.

MPa

108 omnia **M** (*corr. M^A*) fingunt **a** (*corr. a²*) 109 carmina (-e **c**) parcite
Mcd?eirtonv

ECLOGA IX
LYCIDAS MOERIS

LYCIDAS

Quo te, Moeri, pedes? an, quo uia ducit, in urbem?

MOERIS

O Lycida, uiui peruenimus, aduena nostri
(quod numquam ueriti sumus) ut possessor agelli
diceret: 'haec mea sunt; ueteres migrate coloni.'
5 nunc uicti, tristes, quoniam fors omnia uersat,
hos illi (quod nec uertat bene) mittimus haedos.

LYCIDAS

Certe equidem audieram, qua se subducere colles
incipiunt mollique iugum demittere cliuo,
usque ad aquam et ueteris iam fracta cacumina fagi,
10 omnia carminibus uestrum seruasse Menalcan.

MOERIS

Audieras, et fama fuit; sed carmina tantum
nostra ualent, Lycida, tela inter Martia quantum
Chaonias dicunt aquila ueniente columbas.

MPa

1 ducite a (corr. a²) orbem P (corr. P^x) 3 quod] qua γ¹: quo *recc.*
5 tristis ... Fors Wakefield 6 quod] quot P: quos M^An² nec] non *recc.*,
Prisc. 18, 220 uertat bene MPabcdelrΛγ¹: bene uertat P²Φενγ, *Non.* 348, 25,
Don. ad Ter. Phorm. 678, *Seru. hic et ad Aen.* 4, 647, *Prisc. Est tamen hic ordo*
pedestris sermonis proprius (cf. *Liu.* 1, 28, 1; 3, 35, 8; 3, 62, 4; 8, 5, 5; 34, 34, 2)
7 quidem a (corr. a²) 8 incipiant P (corr. P²) demittere bcdeflrzΛ (praeter
nδ), *Quint.* 8, 6, 46 (cod. A), *DSeru. ad u.* 7 9 ueteris ... fagi Παωγ, *Quint.*,
Porph. ad Hor. epist. 2, 2, 170, *Expl.* (cf. *Pers.* 5, 52): ueteres ... fagos Mγ¹.
Lectio ueteris ... fagi mihi potior esse uidetur Quintiliano auctore; timeo enim
ne appositio κατὰ παρένθεσιν (ueteres, iam fracta cacumina, fagos) *in textum*
inreperit ad imitationem buc. 2, 3 ('densas, umbrosa cacumina, fagos').
Solitaria fagus pro limite fungitur agelli (cf. *Hor. epist.* 2, 2, 170 sq. 'populus
adsita certis / limitibus') *et uetustate sua imaginem miseri pastoris eiusque*
longaeuae sed iam interruptae beatitudinis praebet (et ideo dixit iam fracta)

quod nisi me quacumque nouas incidere lites
 15 ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix,
 nec tuus hic Moeris nec uiueret ipse Menalcas.

LYCIDAS

Heu, cadit in quemquam tantum scelus? heu, tua nobis
 paene simul tecum solacia rapta, Menalca!
 quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
 20 spargeret aut uiridi fontis induceret umbra?
 uel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper,
 cum te ad delicias ferres Amaryllida nostras?
 ‘Tityre, dum redeo (breuis est uia), pasce capellas,
 et potum pastas age, Tityre, et inter agendum
 25 occursare capro (cornu ferit ille) caueto.’

MOERIS

Immo haec, quae Varo necdum perfecta canebat:
 ‘Vare, tuum nomen, superet modo Mantua nobis,
 Mantua uae miserae nimium uicina Cremonae,
 cantantes sublime ferent ad sidera cycni.’

LYCIDAS

30 Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos,
 sic cytiso pastae distendant ubera uaccae:
 incipe, si quid habes. et me fecere poetam
 Pierides, sunt et mihi carmina, me quoque dicunt
 uatem pastores; sed non ego credulus illis.
 35 nam neque adhuc Varo uideor nec dicere Cinna

MPa

14 quocumque P: quaecumque γ (corr. γ¹) 17 cadet Pb 20 aut] et b: ut t
 uiridis a 21 uel] nam Non. 332, 36 25 ferit M^Aaωγ, Gell. 9, 9, 11, Arus.
 482, 1, ps. Prob. ad georg. 1, 227, Prisc. 8, 71, imit. Gaetul. carm. frg. 1: feret
 M: petit Pγ¹ (cf. buc. 3, 87; Aen. 9, 629) 26 baro M canebam P (corr. P²):
 canebant γ 27 bare M: uere P 27–28 superet–Mantua] cupiant superent
 mantua (28) nobis mantua M (corr. M^A); cf. buc. 6, 7 28 misere MP (corr.
 M^A) 29 ferant P²vγ 30 cyrneas Macω (a Cyrno insula, ut bene explicat
 Seru.): cryneas M² (crineas ε): grynaeas P (grineas ce, gryneas γ): cyrineas
 fg?lr?s exagmina M (corr. M^x) 35 uario aγ¹ (om. γ): uaro MPa²ω, ps.
 Acro ad Hor. carm. 1, 6, 8, schol. Bern.; utrumque agnoscunt Seru., DSeru.

digna, sed argutos inter strepere anser olores.

MOERIS

Id quidem ago et tacitus, Lycida, mecum ipse uoluto,
si ualeam meminisse; neque est ignobile carmen.
'huc ades, o Galatea; quis est nam ludus in undis?'

- 40 hic uer purpureum, uarios hic flumina circum
fundit humus flores, hic candida populus antro
imminet et lentae texunt umbracula uites.
huc ades; insani feriant sine litora fluctus.'

LYCIDAS

Quid, quae te pura solum sub nocte canentem
45 audieram? numeros memini, nisi uerba tenerem:
'Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?
ecce Dionaei processit Caesaris astrum,
astrum quo segetes gauderent frugibus et quo
duceret apricis in collibus uua colorem.

- 50 insere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.'

MOERIS

Omnia fert aetas, animum quoque. saepe ego longos
cantando puerum memini me condere soles.
nunc oblita mihi tot carmina, uox quoque Moerin

MPa

36 anser] «alludit ad Anserem quendam, Antonii poetam» Seru. (cf. Prop. 2, 34, 84 et Ou. trist. 2, 435 'Cinnaque procacior Anser') 38 nec a (corr. a²)
39 ades, o] adeo a (corr. a²) lusus γ (corr. γ¹) 42 et] e P (corr. P²): en Ribbeck 45 nisi scripsi: si codd., Quint. 9, 4, 54, Non. 353, 2 et 534, 14, Rufin. 55, 29, Athon. 41, 27, DSeru. hic («si uerba tenerem hoc est carmen non teneo») et ad Aen. 3, 446, Seru. ad Aen. 4, 335; 6, 646; 9, 773, 11, 599; Prisc. 18, 160, 187, 190, 241; Isid. 1, 38, 8. Lycidas Moeridis cantum tam bene memoria retinet, ut non tantum numeros sed etiam aliqua uerba commemorare possit; quare nisi conieci et sic intelligo: 'numeros memini, aut saltem numeros meminisse, nisi uerba tenerem'. Vide quae disserui in «MD» 69, 2012, 73–79 tenebam P (corr. P^x) 46–50 Lycidae continuant Movγ: Moeridi (usque ad u. 55) tribuunt P¹αω, sed necesse est Lycidae responsio (uu. 44–50) totidem uersibus constet quot Moeris iam cecinerat (37–43) 46 suspicit aγ (corr. a²γ¹) 48 quo²] quod M (corr. M^x) 52 puerum] longos ps. Acro ad Hor. carm. 4, 5, 29: solitum Agroec. 117, 23 condere] ducere γ (corr. γ¹) 53 moerin y: moerim Paω: morim (ex mouerim) M^x: moeri by (cf. 54)

iam fugit ipsa: lupi Moerin uidere priores.

55 sed tamen ista satis referet tibi saepe Menalcas.

LYCIDAS

Causando nostros in longum ducis amores.

et nunc omne tibi stratum silet aequor, et omnes,

aspice, uentosi ceciderunt murmuris aerae.

hinc adeo media est nobis uia; namque sepulcrum

60 incipit apparere Bianoris. hic, ubi densas

agricolae stringunt frondes, hic, Moeri, canamus;

hic haedos depone, tamen ueniamus in urbem.

aut si nox pluuiam ne colligat ante ueremur,

cantantes licet usque (minus uia laedit) eamus;

65 cantantes ut eamus, ego hoc te fasce leuabo.

MOERIS

Desine plura, puer, et quod nunc instat agamus;

carmina tum melius, cum uenerit ipse, canemus.

MPa

54 moerin Py: moerim M^aωγ (moerem M) 59 hic P media est]
 mediaesit M (corr. M^x) 64 laedit MΛγ: laedet aΦνεγ¹ (ledet P), *Seru., schol.*
Bern. ad georg. 1, 293: laedat f 66 puer, et quod nunc M^AP²ωγ: puer quod
 nunc M: puer nunc quod nunc M¹Pcdetzv (corr. M^AP²): puer et nunc quod a

ECLOGA X

- Extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem:
 pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,
 carmina sunt dicenda : neget quis carmina Gallo?
 sic tibi, cum fluctus subterlabere Sicanos,
 5 Doris amara suam non intermisceat undam :
 incipe; sollicitos Galli dicamus amores,
 dum tenera attondent simae uirgulta capellae.
 non canimus surdis: respondent omnia siluae.
 Quae nemora aut qui uos saltus habuere, puellae
 10 Naides, indigno cum Gallus amore peribat?
 nam neque Parnasi uobis iuga, nam neque Pindi
 ulla moram fecere, neque Aonie Aganippe.
 illum etiam lauri, etiam fleuere myricae,
 pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
 15 Maenalus et gelidi fleuerunt saxa Lycaei.
 stant et oues circum; nostri nec paenitet illas,
 nec te paeniteat pecoris, diuine poeta:
 et formosus ouis ad flumina pauit Adonis.

MPa 10 *inchoat R*

1 laborum **P** (*corr. P²*), *sed cf. buc. 8, 60* 5 suas ... undas *Sen. nat. quaest. 3, 6, 26* 7 tenerae **a** (*corr. a²*) 10 peribat **M^APRartΛγ**: periret **MΦενγ¹**
 12 aonie **ω**, *Seru. (cf. Catull. 61, 28): aoiniae Rab: aoniae MPdeir, schol. Med., Gramm.* aganipse **M**: acanippe **P** (*corr. M^AP^x*): aganippae **fiε**, *Gramm. (praeter Probum 258, 10); «Aonie Aganippe nominatiui sunt singulares» Seru. 13 etiam²] illum Raγ (corr. a²γ¹): illum etiam Λ, sed hiatus seruandus (cf. buc. 3, 6 et 63; 7, 53; 8, 41)* 16–18 *post u. 8 transp. Scaliger, damnauit F. Hitzig («RhM» 14, 1859, 482 sqq.): solum u. 17 secl. Ribbeck, sed cf. Theocr. 1, 74 (πολλάι οἱ πᾶρ ποσσὶ βόες ~ u. 16 stant et oues circum); 109 (ὠραῖος χῶδωνις, ἐπεὶ καὶ μῆλα νομεύει ~ u. 18). Nec in suspicionem uersus 17 cadit, quamuis ex Vergilianis aliis (buc. 2, 34 'nec te paeniteat' et 5, 45 'diuine poeta') confectus uideri possit: nam exhortatio ad pastoralia extremum est munus a Vergilio elegiaco amico oblatum, ex qua totus sensus carminis pendet (uide G.B. Conte, Il genere e i suoi confini, Torino 1984², 13–53 = The Rhetoric of Imitation, Ithaca-London 1986, 100–129)* 16 nec] non ps. Acro ad Hor. *carm. 3, 11, 15*

- uenit et upilio, tardi uenere subulci,
 20 uuidus hiberna uenit de glande Menalcas.
 omnes ‘unde amor iste’ rogant ‘tibi?’ uenit Apollo:
 ‘Galle, quid insanis?’ inquit. ‘tua cura Lycoris
 perque niues alium perque horrida castra secuta est.’
 uenit et agresti capitis Siluanus honore,
 25 florentis ferulas et grandia lilia quassans.
 Pan deus Arcadiae uenit, quem uidimus ipsi
 sanguineis ebuli bacis minioque rubentem.
 ‘ecquis erit modus?’ inquit. ‘Amor non talia curat,
 nec lacrimis crudelis Amor nec gramina riuus
 30 nec cytiso saturantur apes nec fronde capellae.’
 Tristis at ille ‘tamen cantabitis, Arcades,’ inquit
 ‘montibus haec uestris; soli cantare periti
 Arcades. o mihi tum quam molliter ossa quiescant,
 uestra meos olim si fistula dicat amores!
 35 atque utinam ex uobis unus uestrique fuissem
 aut custos gregis aut maturae uinitor uuae!
 certe siue mihi Phyllis siue esset Amyntas
 seu quicumque furor — quid tum, si fuscus Amyntas?
 et nigrae uiolae sunt et uaccinia nigra —
 40 mecum inter salices lenta sub uite iaceret;
 serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
 hic gelidi fontes, hic mollia prata, Lycori,

MPR

19 et] en t?γ (corr. γ¹) upilio MRabtvγ (ypilio n), *Apul. flor.* 3, 9
 (‘Vergilianus upilio uel busequa’), *Ter. Maur.* 1191, *Seru.*: utfilio P: opilio
 P^xωγ¹ (oppilio ksxyδ), *Expl.*, *schol. Bern.*, *Lib. Gloss.* OP 124. Vide *Thll X*,
 707, 25 sq. tardi] tarde Pef subulci *codd.*, *Ter. Maur.*, *Seru.*, *Expl.*: bubulci
Egnatius (*Venetius* 1507), *Pierius cl. Theocr.* 1, 80 ἦνθον τοῖ βοῦται, τοῖ
 ποιμένες, ὠπόλοι ἦνθον (cf. *etiam Apul.*) 20 huuidus P: umidus Ra
 23 castra] saxa P (corr. P²) secuta est M²R²P: secutast MRa 28 ecquis
 MPd, *schol. Bern.*: et quis P^xRωγ non] nec Rad?, *schol. Bern. ad u.* 60
 29 ripis M (corr. M^A) 31 ille *dist.* M^xP², «melius» *iudice Seru.* tamen
superioribus iungunt «alii» ap. Seru. 32 nostris Pb 33 tum] tam P (corr.
 P²) quiescent t², *cod. Auson.* (quiescint f) 38 om. ai, *post u.* 67 *iterauit P*
 40 sub uite] «alii sub rupe» *Expl.* (cf. *u.* 14) iaceres MPγ (corr. P²γ¹)
 42 lycoris MP² (corr. M^x)

- hic nemus; hic ipso tecum consumerer aeuo.
nunc insanus amor duri me Martis in armis
45 tela inter media atque aduersos detinet hostis.
tu procul a patria (nec sit mihi credere tantum)
Alpinas, a! dura niues et frigora Rheni
me sine sola uides. a, te ne frigora laedant!
a, tibi ne teneras glacies secet aspera plantas!
50 Ibo et Chalcidico quae sunt mihi condita uersu
carmina pastoris Siculi modulabor auena.
certum est in siluis inter spelaea ferarum
malle pati tenerisque meos incidere amores
arboribus: crescent illae, crescetis, amores.
55 interea mixtis lustrabo Maenala Nymphis
aut acris uenabor apros. non me ulla uetabunt
frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
iam mihi per rupes uideor lucosque sonantis
ire, libet Partho torquere Cydonia cornu

MPR

44 diri rt^2 (sed cf. *Aen.* 12, 73 et 410) me] te *Heumann*. At bene adnotauit *Wagner*: «te si pro me legas, omnem tollas concinnitatem»; nam nunc uim aduersatiuam habet (cf. $v\ddot{u}v \delta\acute{\epsilon}$) et opponit insaniam belli (insanus amor duri ... Martis) quietae pastorum uitae, quam uiuere Gallus quoque promptus esse tandem uidetur (u. 50 ibo eqs.). Adde quod oppositio in sequentibus tu procul (u. 46) hic me requirit in armis] inermis P (corr. P²) 45 tela] illa P (corr. P²) 46 post hunc u. lacunam unius uersus statuit *Ribbeck*, sed nec sit mihi credere tantum interiectio est per parenthesin facta (ut bene explicat *Seru.*, qui tamen tantum cum procul prae coniungit); cf. *buc.* 9, 6 'quod nec uertat bene'; *Aen.* 3, 484; 7, 581; 9, 813; 10, 608; 11, 684 sit] sic M γ (corr. M² γ^1) 51 medullabor γ : meditabor GLK IV, 552, 23 (cf. *buc.* 1, 2) 54 illae et a² crescentis Ra: crescentes γ (corr. γ^1) 55 mixtis] siluis b (cf. u. 52): mixtus a²ceg²xn $\delta\eta$ nymphis P ω a² γ , *Seru.*, *DSeru.*, «alii uerius» ap. schol. Bern. ad u. 62: limphis M, schol. Bern.: siluis Ra. Confunduntur saepe in libris uoces lymphae et nymphae (uide *Lucr.* 6, 1174; *Hor. epod.* 16, 48; *carm.* 3, 13, 16; ps. *Verg. Dirae* 67; *Aetna* 112; *Prop.* 3, 16, 4). Nymphis hic aptius mihi uidetur, cum Gallus quasi *Phaedra* illa *Euripidea* (*Hipp.* 215 sqq.) per montes ac siluas *Dianam* eiusque socias gestiat ad uenandum sectari; etenim hae sunt arborum nymphae *Hamadryades* infra memoratae (u. 62), ut iam uidit *Seru.* ad u. 62 56 acris] agris M (corr. M^A) 59 cydonia (cid-) cdefr: rhodonea M: cydonea (cid-) M²P²R $\omega\gamma$

- 60 spicula — tamquam haec sit nostri medicina furoris,
aut deus ille malis hominum mitescere discat.
iam neque Hamadryades rursus nec carmina nobis
ipsa placent; ipsae rursus concedite siluae.
non illum nostri possunt mutare labores,
65 nec si frigoribus mediis Hebrumque bibamus
Sithoniasque niues hiemis subeamus aquosae;
nec si, cum moriens alta liber aret in ulmo,
Aethiopum uersemus ouis sub sidere Cancri.
omnia uincit Amor: et nos cedamus Amori.’
70 Haec sat erit, diuae, uestrum cecinisse poetam,
dum sedet et gracili fiscellam texit hibisco,
Pierides: uos haec facietis maxima Gallo,
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas
quantum uere nouo uiridis se subicit alnus.
75 surgamus: solet esse grauis cantantibus umbra,
iuniperi grauis umbra; nocent et frugibus umbrae.
ite domum saturae, uenit Hesperus, ite capellae.

MPR

60 sint **M** 62 nam **b** neque] nec **Rab** (*corr.* a²) rursus] drusum **M** (*corr.* M^A) nec] neque **P** 63 rursus (*ex rursusm*) M^x 67 aret] haeret *Isid.* 6, 13, 3 69 uincit P²ωγ, *CIL IV 3681, Macrob.* 5, 14, 5 et 16, 7, *DSeru., Seru. ad buc.* 2, 31, *ad Aen.* 3, 454 et 4, 697, *Gramm.*: uincet **M**: uinct **P**: uicit **Ra** (*cf. georg.* 1, 145) 73 hora **P** (*corr.* P²)

INDEX NOMINVM

- Achilles IV 36.
 Actaeus II 24.
 Adonis X 18.
 Aegle (*nympha*) VI 20, 21.
 Aegon (*pastor*) III 2; V 72.
 Aethiopes X 68.
 Afri I 64.
 Aganippe (*fons*) X 12.
 Alcides (*Hercules*) VII 61.
 Alcimedon III 37, 44.
 Alcippe (*puella*) VII 4.
 Alcon (*pastor*) V 11.
 Alexis (*puer*) II 1, 6, 19, 56, 65, 73;
 V 86; VII 55.
 Alphisiboeus (*pastor*) V 73; VIII 1,
 5, 62.
 Alpinus X 47.
 Amaryllis I 5, 30, 36; II 14, 52;
 III 81; VIII 77, 78, 101; IX 22.
 Amor VIII 43, 47; X 28, 29, 69.
 Amphion (*rex Thebanus*) II 24.
 Amyntas (*pastor*) II 35, 39; III 66,
 74, 83; V 8, 15, 18; X 37, 38, 41.
 Antigenes (*pastor*) V 89.
 Aon (*Boethius*) VI 65. Aonius X 12.
 Apollo III 104; IV 10, 57; V 35,
 49 *adn.*; VI 73; X 21.
 Aracynthus (*mons*) II 24.
 Arar (*flumen*) I 62.
 Arcadia IV 58, 59; X 26; Arcades
 VII 4, 26; X 31, 33.
 Arethusa (*nympha*) X 1.
 Argo (*navis*) IV 34.
 Arion (*uates*) VIII 56.
 Ariusius (*ab insula Chio*) V 71.
 Armenius V 29.
 Ascraeus VI 70.
 Assyrius IV 25.
 Auster (*uentus*) II 58; V 82.
 Bacchus V 30, 69, 79.
 Baius (*poetaster*) III 90.
 Bianor IX 60.
 Boreas (*uentus*) VII 51.
 Britanni I 66.
 Caelius III 105 *adn.*
 Caesar (*C. Iulius*) IX 47.
 Calliopea IV 57.
 Camenae III 59.
 Cancer (*sidus*) X 68.
 Caucasius VI 42.
 Ceres V 79.
 Chalcidicus X 50.
 Chaonius IX 13.
 Chromis (*pastor*) VI 13.
 Cinna (*poeta*) IX 35.
 Circe (*Solis filia*) VIII 70.
 Codrus (*pastor*) V 11; VII 22, 26.
 Conon (*astrologus*) III 40.
 Corydon (*pastor*) II 1, 56, 65, 69; V
 86; VII 2, 3, 16, 20, 40, 70.
 Cremona IX 28.
 Creta I 65 *adn.*
 Cumaeus IV 4.
 Cydonius (*Cretensis*) X 59.
 Cynthius (*Apollo*) VI 3.
 Cyrneus (*Corsicus*) IX 30.
 Damoetas (*pastor*) II 37, 39; III 1,
 58; V 72.
 Damon (*pastor*) III 17, 23; VIII 1, 5,
 16, 62.
 Daphnis II 26; III 12; V 20, 25, 27,
 29, 30, 41, 43, 51, 52, 57, 61, 66;
 VII 1, 7; VIII 68, 72, 76, 79, 81,
 83, 84, 85, 90, 93, 94, 100, 102,
 104, 109; IX 46, 50.
 Dardanius (*Troianus*) II 61.
 Delia (*Diana uel potius puella*) III
 67; (*Diana*) VII 29.
 Dictaeus (*Cretensis*) VI 56.

